

2.1 การปรับตัวในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ นอกจากการพยายามหารายได้เพิ่มขึ้นและใช้จ่ายน้อยลง ซึ่งเป็นวิธีการปรับตัวร่วมของกลุ่มแล้ว คนจนเมืองจะไม่คิดเปรียบเทียบสภาพของครอบครัวตนเองกับครอบครัวอื่น เกี่ยวกับปัญหานี้สิน เมื่อไม่สามารถชำระหนี้ก็จะพยายามเจรจาขอความเห็นใจจากเจ้าหนี้ขอผ่อนผัน ซึ่งภาระในด้านนี้มักจะตกเป็นหน้าที่ของแม่บ้านหรือสมาชิกฝ่ายหญิงของครอบครัว นอกจากนี้คนจนเมืองจะให้ความสนใจรับฟังข่าวสารของทางราชการผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์มากขึ้นเพื่อหาข้อมูลว่ารัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือคนจนอย่างไร และพวกเขาอยู่ในข่ายหรือไม่ ขั้นตอนเป็นอย่างไร การเข้าวัดเพื่อหาความสงบทางใจส่วนใหญ่จะเป็นการปรับตัวของผู้ที่อายุ 40 ปีขึ้นไป

กลุ่มสนทนาจังหวัดขอนแก่นให้ความสำคัญกับการไปวัดฟังธรรมในวันพระและวันโกน โดยให้เหตุผลว่านอกจากจะทำให้สบายใจ ได้ทำบุญแล้วยังได้กินอาหารดี ๆ กับข้าวหลาย ๆ อย่างที่วัดอีกด้วย ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ พวกเขาต้องเพิ่มความอดทนอีกหลายเท่าจากสภาวะปกติ ต้องพากเพียรหางานทำ อยู่หนึ่ง ๆ ไม่ได้ เมื่อได้งานทำแต่ละครั้งจะดีใจเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ เพราะจะช่วยให้ได้เงิน และอาหารสำหรับครอบครัว กลุ่มสนทนาจังหวัดศรีสะเกษต่างกับกลุ่มในกรุงเทพมหานครตรงที่ไม่สนใจสื่อต่าง ๆ และไม่เข้าใจคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ แม้ส่วนมากจบการศึกษาภาคบังคับก็ยังมีที่อ่านหนังสือไม่ออก ให้ข้อมูลว่าแม้จะปรับตัวอย่างไรก็มีอุปสรรค เช่น จะหาผัก ปลา หรือของป่าไปขายที่ตลาดหรือไปแลกเปลี่ยนเป็นข้าวสาร ก็หาได้น้อย จะขายไอศกรีม ปีนี้ (2541) ก็อากาศหนาวขายไม่ใคร่ได้

2.2 การพึ่งบริการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ/เอกชน ผู้ร่วมสนทนาในกรุงเทพมหานครรู้จักหน่วยงานสวัสดิการของรัฐเพียงไม่กี่แห่ง ส่วนใหญ่จะรู้จักกรมประชาสงเคราะห์ ศูนย์บริการสาธารณสุข และสถานธนาถุเคราะห์ สำหรับสองหน่วยงานหลังกลุ่มผู้สนทนาได้ไปติดต่อรับบริการหลายครั้ง ที่รู้จักกรมประชาสงเคราะห์เนื่องจากหลายคนได้รับเบี้ยเลี้ยงชีพผู้สูงอายุ และหลายรายได้ไปติดต่อขอยืมเงินทุนประกอบอาชีพ แต่ไม่มีผู้ใดได้รับเพราะหาคนค้ำประกันไม่ได้ รู้สึกผิดหวังแต่ไม่ได้โกรธแค้น เพราะเจ้าหน้าที่ให้การต้อนรับและมีมนุษยสัมพันธ์ดี ไม่ดูถูกคนจน สมาชิกกลุ่มทั้งหมดไม่รู้จักหน่วยงานสงเคราะห์ของเอกชน รู้จักแต่สมาคมชาวจีนที่จัดงานทิ้งกระจาดประจำปี ซึ่งถ้าทราบว่ามีที่ไหน ถ้าสะดวกและไปได้ก็จะไปร่วม

สมาชิกในกลุ่มสนทนาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดศรีสะเกษบางรายเคยไปติดต่อสำนักงานจัดหางานจังหวัด แต่ไม่ได้งาน บางรายเคยไปติดต่อสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ขออุปการณการเรียนลูกก็ไม่ได้รับ ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ไม่กล้าไปติดต่อหน่วยงานของรัฐเพราะคาดไว้ล่วงหน้าว่าจะผิดหวัง ไม่ได้รับความช่วยเหลือ และเห็นว่าบริการที่คนจนจะพึงได้คือโรงพยาบาลและสถานีนอนมัย เมื่อเจ็บป่วยไปโรงพยาบาลจะได้รับยาฟรีเพราะมีบัตรสุขภาพและเจ้าหน้าที่ก็บริการดี ไม่เคยขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนเพราะไม่รู้จัก

กลุ่มผู้รับบริการจังหวัดศรีสะเกษฝากถึงรัฐบาลว่า สิ่งที่เราอยากขอให้รัฐช่วยเหลือมากคือ อยากได้ที่ทำกินในป่า อยากให้ลูกได้เรียนหนังสือ โดยรัฐดูแลอุดหนุนทุกอย่างและอยากมีที่อยู่อาศัยที่ดีกว่ากระท่อม

2.3 การสร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือตนเองของคนจน เมื่อปัญหาเกินความสามารถของตนเองก็จะนึกถึงคนใกล้ตัว เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน เพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มสนทนาในกรุงเทพมหานครระบุว่าในชุมชนใกล้ ๆ กันมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทำขนม กลุ่มอาชีพทำเครื่องจักสาน และกลุ่มอาชีพเพาะไม้ประดับ ทำรายได้ให้สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ แต่ในชุมชนของตนรวมตัวกันเช่นนั้นไม่ได้ เพราะขาดผู้นำที่จะเป็นตัวตั้งตัวตีริเริ่ม และพวกตนเองก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะทำเช่นนั้น ได้แต่คอยว่าถ้ามีใครที่พร้อมจะเป็นผู้นำก็จะสนับสนุนและเข้าร่วม

คนจนชนบท (จังหวัดขอนแก่นและศรีสะเกษ) มีเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอยู่เดิมคือ การไปมาหาสู่ระหว่างเพื่อนบ้าน การจัดงานพิธีต่าง ๆ เช่น บวช แต่งงาน หรืองานศพ จะมาร่วมกันทั้งหมู่บ้าน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นไปโดยอัตโนมัติ สมาชิกที่มาร่วมสนทนากลุ่มพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ถ้ามีใครมาขอแรงหรือลงแขกก็พร้อมจะไปช่วยเหลือ

ระบบการบริหารท้องถิ่นในปัจจุบันเป็นระบบที่เอื้อต่อการช่วยเหลือตนเองของคนชนบทโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ กรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนในชนบท สมาชิกในกลุ่มสนทนาหลายรายเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน ส่วนการเข้าร่วมในกลุ่มอาชีพมีน้อย

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์คนจนจากการจัดกลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการ

1. **สถานการณ์คนจนเมือง** กลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการในกรุงเทพมหานครให้ความหมายของ คนจน ว่า เป็นพวกที่มีรายได้น้อย อาชีพรับจ้างรายวัน ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่มีอาหารที่มีคุณค่าพอสำหรับการบริโภค มีการศึกษาน้อย ครอบครัวที่ยากจนในเมือง “จนเป็นปกติ” อยู่แล้ว ไม่ใช่จนเพราะภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่ก็ได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้นเมื่อหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนตกงาน คนจนในชุมชนแออัดไม่ใช่คนจนทั้งหมด คนจนที่อาศัยอยู่ตามใต้สะพานจะมีรายได้ต่ำกว่าคนจนเมืองโดยทั่วไป หัวหน้าครอบครัวที่เป็นชายจะมีรายได้จากการรับจ้างรายวัน ภรรยาส่วนใหญ่จะขายอาหารหรือทำของขายมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อเศรษฐกิจมีปัญหา ความเป็นอยู่ฝืดเคืองมากขึ้นกว่าเดิม จนอาจกล่าวได้ว่า เกิด “ภาวะใกล้ตาย” เด็กในสังคมใต้สะพานมีข้าวกินบ้าง ไม่มีบ้าง ส่วนใหญ่ขอกินกินเองในกลุ่มพวกเดียวกัน คนจนชุมชนใต้สะพานด้อยโอกาสกว่าคนในชุมชนแออัด เพราะยังไม่มีหน่วยงานใดให้ความช่วยเหลือมากนัก เนื่องจากถือว่าเป็นชุมชนบุกรุก คนจนใต้สะพานเกือบทั้งหมดมาจากต่างจังหวัด เมื่อหางานรับจ้างไม่ได้ หน่วยงานเอกชนที่ทำงานกับคนจนใต้สะพานสังเกตเห็นว่ามีผู้อพยพกลับภูมิลำเนาประมาณครึ่งหนึ่งของทั้งหมด

คนจนเมืองส่วนใหญ่จะมีหนี้สิน หมุนเงินไม่ทัน การกู้ยืมจากรัฐทำได้ยากเพราะขาดคนค้ำประกัน ต้องกู้ยืมนอกระบบซึ่งดอกเบี้ยสูง มีกระทั่งการกู้ยืมแบบรายวัน เมื่อไม่มีสิ่งก็ต้องคอยหลบเจ้าหนี้ ผู้ให้บริการสำนักงานธนาุเคราะห์เพิ่มขึ้นมากจากเดิมซึ่งเฉลี่ยประมาณเดือนละ 1 หมื่นกว่าราย กลุ่มออมทรัพย์และเครือข่ายไม่สามารถรองรับปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ความสามารถในการส่งเงินออมและส่งคืนเงินกู้ลดน้อยลง

คนจนเมืองที่ถูกเลิกจ้างพาครอบครัวกลับภูมิลำเนาเดิม เห็นได้ชัดจากการที่ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเดิมจะมีผู้เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านมากจนต้องจัดบริการขนส่งเป็นพิเศษในระยะหลัง ๆ จำนวนผู้ใช้บริการรถขนส่งในช่วงเทศกาลน้อยลงมากจนการจัดรถเสริมแทบไม่ปัญหา มองในแง่หนึ่ง การเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมของแรงงานส่วนหนึ่งเป็นผลดีกับภาวะการจ้างงานในกรุงเทพฯ ในด้านการลดการแข่งขัน เป็นโอกาสสำหรับผู้ที่ยังคงปักหลักอยู่ในเมืองหลวงหางานได้ง่ายขึ้นบ้าง ผู้ที่ไม่กลับชนบทส่วนใหญ่จะได้แก่ ครอบครัวที่ย้ายมาทั้งพ่อ แม่ ลูก และลูกกำลังเรียนอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และประสงค์ให้ลูกได้เรียนในแหล่งที่มีความเจริญมากกว่าจะกลับไปเรียนในชนบท จึงต้องทนต่อสู้กับชีวิตความเป็นอยู่ในเมือง ซึ่งต้องพึ่งตนเองก่อนในทุก ๆ เรื่อง

2. สถานการณ์คนจนชนบท กลุ่มผู้ให้บริการระดับจังหวัดให้ความหมายของคนจน ว่า เป็นพวกที่ไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเช่าที่ทำนาหรือทำนาในที่ดินสาธารณะ เป็นผู้ด้อยโอกาสด้านการศึกษาและการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐ มีหนี้สิน ขาดความพร้อม ขาดความสามารถในการจัดการ ขาดปัจจัยในการผลิต มีส่วนร่วมทางสังคมน้อย มักแยกตัวออกจากสังคม เพราะคนจนมักมองตนเองว่าเขาไม่เหมือนคนอื่น หัวหน้าหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดศรีสะเกษให้ข้อมูลว่า การเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นมีค่อนข้างน้อย อาจเป็นเพราะคนจนเคยอยู่อย่างไกรก็เป็นอยู่อย่างนั้น จะมีเปลี่ยนแปลงที่พอสังเกตได้คือ กำลังซื้อในมือเกษตรกรลดลง ไม่ค่อยเที่ยวเตร่เฮฮาเหมือนครั้งก่อน เช่น งานกาชาดประจำปีก็ไม่ค่อยจะมีคนไปเที่ยวงาน ร้านค้าในตัวเมืองบางส่วนปิดกิจการ ทำให้คนจนไม่สามารถไปรับจ้างทำงานเพื่อหารายได้นอกฤดูทำนา นอกจากนี้ยังถูกซ้ำเติมด้วยภาวะภัยแล้งทำให้พืชผลทางการเกษตรได้ผลน้อย ค่าจ้างเกี่ยวข้าวในปี 2541 วันละ 80 - 100 บาท น้อยกว่าในปี 2540 ซึ่งค่าจ้างวันละ 120 - 140 บาท อย่างไรก็ตาม คนจนชนบทปรับตัวได้ไม่ยากเพราะความเป็นอยู่เดิมไม่ไกลจากเส้นความยากจนอยู่แล้ว

คนจนชนบทมีบ้านอยู่เป็นของตนเอง ถึงสภาพบ้านจะไม่ดีนักก็อยู่กันได้โดยไม่อึดอัดใจ สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตคือ การมีข้าวกิน และการพึ่งพาอาหารตามธรรมชาติ ชอบไปวัดทำบุญ หนี้สินเกิดจากการจำนองที่ดินกับ ธกส. และนายทุน มาลงทุนทำการเกษตร แต่มีต้นทุนสูง การลงแรงในไร่นากลับไม่มีค่าตอบแทน ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ ถ้าเป็นการจำนองกับนายทุนก็มักถูกยึดที่ดินไป กลายเป็นผู้ยากไร้ ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจบางครอบครัว ลูกหลานที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ ไม่มีเงินส่งมาให้ ก็ต้องทนมีชีวิตอยู่ต่อไปโดยให้มีข้าวกิน แต่ในสังคมชนบทก็ไม่เคยมีใครอดตาย เพราะยังมีวัฒนธรรมของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทางราชการก็เข้าไปให้ความช่วยเหลือ เช่น ให้เงินสงเคราะห์ครอบครัวยากจน จ่ายเบี้ยเลี้ยงชีพแก่ผู้สูงอายุ สร้างงานให้ทำพอมีรายได้ ให้กู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพและเพื่อเป็นทุนการศึกษาบุตร โครงสร้างการบริหารท้องถิ่นปัจจุบันมีส่วนสร้างโอกาสให้กับคนชนบท และการมีศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านก็สามารถบรรเทาความเดือดร้อนของคนจนชนบทได้ในระดับหนึ่ง

3. สถานการณ์คนจนที่ถูกเลิกจ้าง ผู้ถูกเลิกจ้างทั้งในเขตเมืองและชนบทส่วนใหญ่อายุระหว่าง 21 - 40 ปี ซึ่งอยู่ในวัยฉกรรจ์ เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตมาก

ที่สุด เนื่องจากรายได้หายไปโดยสิ้นเชิงและดับพลัน ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจทำให้หางานใหม่ทำได้ยาก แม้ว่าจะไม่มีใครเกี่ยงเรื่องค่าจ้าง ถ้ายังคงอยู่ในกรุงเทพฯ ก็ต้องดิ้นรนต่อไปตามแบบของคนในสังคมเมือง ส่วนที่กลับภูมิลำเนาเดิมในชนบทมองในแง่ดีคือการได้กลับมาอยู่กับครอบครัวช่วยงานในไร่นา ทำให้ครอบครัวอบอุ่น แม้ว่าการช่วยงานในไร่นาจะมีลักษณะเป็นแรงงานแอบแฝงที่ไม่มีค่าทางเศรษฐกิจ

ในระดับหมู่บ้านจังหวัดขอนแก่น ผู้ถูกเลิกจ้างที่กลับภูมิลำเนาในจังหวัดขอนแก่น บางรายจะรับงานจ้างรายวัน เช่น รับจ้างเกี่ยวข้าว ค่าจ้างวันละ 100 - 120 บาท การดำรงชีวิตในชนบท สำหรับผู้ที่เคยทำงานเมืองใหญ่ต้องเปลี่ยนไปและค่อนข้างมีอุปสรรค เช่น หางานรับจ้างรายวันยาก เพราะงานมีน้อยแต่คนพร้อมที่จะทำมีมาก การทำเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา หรือการเกษตรแบบผสมผสานก็มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ หรือแม้แต่อาหารจากแหล่งธรรมชาติ เช่น ปู ปลา กบ เขียด หอย จากหนองน้ำ หรือผัก ผลไม้ป่า ก็ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต

สำหรับจังหวัดศรีสะเกษ จากการสำรวจของกำนันและผู้ใหญ่บ้านพบว่า แรงงานที่กลับภูมิลำเนาไม่ใช่ผู้ถูกเลิกจ้างทั้งหมด เพราะส่วนหนึ่งจะกลับมาตามฤดูกาล และบางส่วนก็อาจไม่ใช่คนจน เพราะการไปทำงานต่างถิ่นสำหรับบางคนเป็นการหารายได้เพิ่ม เมื่องานหมดก็กลับบ้าน การดำเนินงานของสำนักงานจัดหางานจังหวัดศรีสะเกษเข้าถึงระดับตำบลและหมู่บ้านได้รับความสนใจพอสมควร แต่ตำแหน่งงานว่างยังมีอยู่มาก แสดงว่าส่วนหนึ่งเลือกงาน ไม่อยากทำงานที่ตนไม่ถนัดหรือไม่ชอบ หรือเห็นว่าเป็นเพียงงานชั่วคราวเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงไม่รับทำ

บทที่ 5

บทวิเคราะห์

1. โครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจของคนทั้ง 3 กลุ่ม การวิเคราะห์โครงสร้างของคนทั้ง 3 กลุ่มซึ่งมีทั้งเหมือนและแตกต่างจะเป็นแนวทางในการเสนอนโยบายที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้กับคนจนแต่ละกลุ่ม โครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา วิเคราะห์ได้ ดังนี้

คนจนเมือง

คนจนเมืองที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีโครงสร้างด้านสังคมเศรษฐกิจมาจากคนจนชนบทที่ย้ายเข้ามาทำมาหากินในสังคมเมือง เนื่องจาก การล่มสลายของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการตามแนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (Historical Materialism) สภาพเช่นนี้มีปรากฏอยู่ในทุกประเทศ ปัจจัยการผลิตเดิมอันประกอบด้วยที่ดิน แรงงาน เทคโนโลยีพื้นบ้าน การเกื้อหนุนจากธรรมชาติ เช่น ฟ้าฝน และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น พัฒนามาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ลูกจ้างในสถานประกอบการ ลูกจ้างในสถานบริการ เทคโนโลยีที่ทันสมัย สภาพความเป็นอยู่ของคนจนเมืองขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการส่งออกของประเทศ ความผันแปรของตลาดโลก การแสวงหากำไรของทุนข้ามชาติ และนักค้าเงินตราข้ามชาติ อันก่อให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน แม้ในต่างประเทศที่ถือว่าพัฒนาแล้ว ก็ยังมีคนจนเมืองแทรกอยู่ในทุกประเทศ และก่อให้เกิดปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ในหลายประเทศ

สังคมเมืองมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการหารายได้ จึงเป็นแรงจูงใจให้มีคนจนเมืองเพิ่มขึ้น คนจนเมืองบางส่วนไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะหาที่อยู่ที่เหมาะสม จึงยึดครองที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ลำคลอง ที่ดินรกร้าง ใต้สะพาน สวนสาธารณะ ซอกมุมที่ไม่มีผู้ใดสนใจใช้เศษวัสดุ สิ่งของเหลือใช้ มาดัดแปลงสร้างที่พักอาศัย ซึ่งอาจเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาจถูกปล้น ژی ชิงทรัพย์ ถูกลวงละเมิดทางเพศ เกิดความสกปรกแออัด เกิดโรคติดต่อ รวมทั้งการเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ เช่น รถชน ตกคลอง อัคคีภัย เป็นต้น

คนจนเมืองประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามที่มีช่องทางและโอกาส เช่น อาชีพรับจ้าง ก่อสร้าง ร้านอาหาร พนักงานเสิร์ฟ ตลอดจนอาชีพอิสระ เช่น หาบเร่ แผงลอย เข็นรถขายของ

ข้าวรถแท็กซี่ ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้าง งามของในคูคลอง จับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ รับซื้อของเก่า ค้าย้ายของขยะ ฯลฯ ลูกหลานส่วนหนึ่งจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน หรือหากได้เรียนก็เรียนไม่ต่อเนื่อง เพราะมีการอพยพติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพที่ไม่มีหลักแหล่ง

เนื่องจากความสับสนวุ่นวาย สภาพสังคมที่ซับซ้อน เอาตัวรอดสูงของสังคมเมือง คนจนเมืองจึงถูกสภาพแวดล้อมบังคับให้มีความคิดและการกระทำดิ้นรนแข่งขันเอาตัวรอดในทุกวิถีทาง ประกอบกับพื้นที่บางแห่งขาดการดูแลของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จึงกลายเป็นแหล่งมั่วสุมของอบายมุข คนจนเมืองบางส่วนจึงถือว่าเป็นบุคคลที่ละเมิดกฎหมายบ้านเมืองตั้งแต่พื้นฐาน เช่น การบุกรุกที่สาธารณะ การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎร การพนัน การทะเลาะวิวาท บางส่วนเป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้ประกอบการอาชญากรรม เช่น ก่อวินาศกรรม ข่มขู่ หลอกลวง ปล้น 搶 จ้างนายและเสพยาเสพติด ฯลฯ ที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้

คนจนชนบท

คนจนชนบท เป็นกลุ่มคนในโครงสร้างสังคมเกษตรกรรมที่แต่เดิมมาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต อาศัยฝนตามฤดูกาลในการทำการเกษตร อาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตและอาหารตามธรรมชาติจากป่า เช่น น้ำมันยาง ฟืน ถ่าน พืชสมุนไพร พืชเศรษฐกิจ น้ำผึ้ง เห็ด ผักแมลงที่ใช้เป็นอาหาร จากแหล่งน้ำ เช่น ปู ปลา หอย กุ้ง สาหร่าย ผักจากพืชน้ำ จากทุ่งหญ้า สาธารณะในการเลี้ยงสัตว์ร่วมกัน เป็นต้น สังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมของการหาอยู่หากิน เมื่อได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวันแล้ว ก็จะปล่อยให้พืชและสัตว์มีการเจริญงอกงามขยายพันธุ์เพื่อจะได้เป็นแหล่งในการหากินสืบต่อไป และถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งของร่วมกันที่ไม่มีใครยึดครองเป็นกรรมสิทธิ์ ทุกคนมีสิทธิจะเข้าไปหามาดำรงชีวิตตามสมควร กลุ่มคนจนชนบทจะมีปัจจัยการผลิตคือ แรงงาน ที่ดินจำนวนน้อย เครื่องมือและเงินทุนจำนวนน้อยหรือไม่มีเลย วิธีการผลิตใช้แรงคนและแรงงานสัตว์เป็นหลัก พืชที่ปลูกเพื่อการบริโภคและการแลกเปลี่ยน คือ ข้าว ฝ้าย หม่อน มัน ผลไม้ มะม่วง มะกูด มะนาว มะพร้าว ผักสวนครัว เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม มะละกอ ถั่วลิสง อ้อย ฯลฯ สัตว์ที่เลี้ยงเพื่อการบริโภคและใช้งานในครัวเรือน ได้แก่ วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น

ต่อมาอิทธิพลสังคมอุตสาหกรรมและการค้าเสรีได้แผ่ขยายเข้ามาครอบงำชนบท ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว ที่สาธารณะและที่รกร้างว่างเปล่ามีการครอบครองจับจองเป็นเจ้าของ ทำไร่ ทำสวน ปลูกผลไม้ ขุด ถม ดัดแปลงสภาพ วิธีการผลิตของ

ชนบทจึงเปลี่ยนไป มีการปลูกพืชเศรษฐกิจแทนการปลูกเพื่อยังชีพหรือแลกเปลี่ยนในชุมชน มีการเพาะปลูกพืชจำนวนมากเพื่อการค้า เช่น ข้าว ถั่ว มันสำปะหลัง ปอ อ้อย หอม กระเทียม ยางพารา ไม้ผลที่ต้องใช้พื้นที่มาก มีการเลี้ยงสัตว์จำนวนมากเพื่อการค้า เช่น วัว หมู ไก่ เป็ด ปลา กุ้ง เป็นต้น เศรษฐกิจภาคชนบทจึงขึ้นต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น มีการบุกรุกที่สาธารณะ การทำลายป่า การขายหน้าดินเพื่อนำไปถมที่ การใช้สารเคมีในการเกษตรโดยขาดความระมัดระวัง ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยและต้นทุนที่สูงขึ้น

คนจนชนบทจะตั้งบ้านเรือนกระจุกกระจายอยู่ตามหมู่บ้าน ฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในประเภทหาเช้าค้า การศึกษาดำ เป็นผู้ไร้ที่ทำกิน เป็นชาวนารับจ้าง อาศัยผลผลิตทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งนับวันจะหมดสิ้นไปหรือลดปริมาณลง การใช้สารเคมีในการทำเกษตรทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินหมดไป เกิดมลภาวะ คนจนชนบทจึงมีความยากลำบากในการดำรงชีวิต เจ็บป่วยและอายุสั้น

คนจนชนบทจะมีความศรัทธาอย่างมั่นคงทางด้านศาสนา มีความเชื่อมั่นว่า ที่ตนยากจนเนื่องจากบุญกรรมแต่ชาติก่อน การช่วยเหลือคนจนชนบทในลักษณะการสงเคราะห์แบบให้เปล่าจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน มองอีกแง่หนึ่งนับเป็นการทำลายศักยภาพของคนจนชนบทในการที่พยายามยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น ทำให้คนจนอ่อนแอและมีความหวังเสมอว่าตนอาจได้รับความช่วยเหลือโดยไม่คิดทำอะไร คนจนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอายุมาก เนื่องจากคนหนุ่มสาวได้ทอดทิ้งหมู่บ้านไปประกอบอาชีพในเมืองหรือ ต่างจังหวัดที่มีการสร้างงานหรือมีที่ดินทำกินที่สามารถบุกเบิกได้ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่รกร้างว่างเปล่า ทอดทิ้งคนมีอายุมากให้เฝ้าดูแลลูกหลานที่เป็นเด็ก และตอบแทนด้วยการส่งเงินมาให้ทางบ้าน

ผู้ถูกเลิกจ้าง

การถูกเลิกจ้างเป็นปรากฏการณ์ปกติในแวดวงการทำงาน ลูกจ้างย่อมถูกนายจ้างให้ออกจากงานได้ในกรณีที่นายจ้างเลิกกิจการ / การจ้างงานได้สิ้นสุดลงโดยสัญญาจ้าง / หรือลูกจ้างกระทำความผิดที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นการเสียหายแก่นายจ้าง แต่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ นายจ้างจะเลิกจ้างคนงานจำนวนมาก ๆ ในคราวเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นในทุกประเทศในช่วงเศรษฐกิจขาลงไม่เฉพาะประเทศไทย ผู้ได้รับผลกระทบส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มคนงานที่ไร้ฝีมือและการศึกษาดำ ได้รับควมลำบากในการดำรงชีวิต เนื่องจากขาดรายได้โดยฉับพลัน และการ

หางานใหม่ทำก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ในช่วงที่มีรายได้ประจำ หลายครอบครัวอาจซื้อทรัพย์สิน พาหนะ หรือเครื่องใช้ราคาแพงด้วยวิธีผ่อนส่ง เมื่อขาดชำระหลายงวดติดต่อกันก็就会被เจ้าหนี้ยึดคืนไป

ภาวะการตกงานขนานใหญ่ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถพิสูจน์อำนาจต่อรองของนายจ้างหรือผู้ประกอบการได้อย่างชัดเจน นายจ้างสามารถจ้างแรงงานได้ในอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าเดิมทั้งในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม และสามารถคัดเลือกคนงานได้อย่างสบาย โดยอาจไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้สมัครงาน

โดยข้อเท็จจริง ผู้ถูกเลิกจ้างที่เป็นคนงานไร้ฝีมือ ได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำก็คือ คนจนเมืองและคนจนชนบทนั่นเอง แต่ความจนของเขาได้ถูกซ้ำเติมโดยการถูกเลิกจ้าง ทำให้ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตมากกว่าคนจนกลุ่มอื่น บางคนอาจเคยทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการมานานถึง 10 - 20 ปี เมื่อถูกเลิกจ้างและไม่สามารถหางานในลักษณะเดิมทำได้ หรือไม่สามารถทำการเกษตรเพราะไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ก็ต้องหันเข้าหาอาชีพอื่น ซึ่งหมายถึงว่า ต้องมีการฝึกอาชีพใหม่

ผู้ถูกเลิกจ้างที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในชนบทมีความโน้มเอียงที่จะอยู่ต่อไปในกรุงเทพมหานครหากหางานทำได้ แต่โดยข้อเท็จจริงจำนวนผู้กลับชนบทมีประมาณครึ่งต่อครึ่ง และบางส่วนที่ไป ๆ มา ๆ จะได้แก่ ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ เช่น ขับแท็กซี่ เมื่อหากำไรจากการขับแท็กซี่ไม่ได้เหมือนปีก่อน ๆ ก็จะกลับชนบทและพยายามหางานทำในท้องถิ่น ผู้ถูกเลิกจ้างในวัยหนุ่มสาวและยังโสดส่วนใหญ่มีความตั้งใจที่จะอยู่กับครอบครัวในชนบทเป็นการชั่วคราว เมื่อภาวะเศรษฐกิจฟื้นตัวก็จะกลับไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมตามเดิม

2. ศักยภาพของคนจนในการจัดการกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าคนจนในข่ายการศึกษาทุกกลุ่มจะประสบปัญหาในการดำรงชีวิตในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ก็มี ความพร้อมที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองในระดับหนึ่ง เช่น การขวนขวายหางานทำ ประหยัดการใช้ จ่าย หารายได้เสริม ปกป้องตนเองไม่ให้เจ็บป่วย พร้อมทั้งจะปรับตัวรับสถานการณ์ รักษาสุขภาพจิตใจโดยการยอมรับสภาพ และไม่คิดหนีปัญหาด้วยการทำลายชีวิตของตนเอง เมื่อมีปัญหาที่เกินความสามารถของตนก็จะนึกถึงผู้ที่อาจพึ่งพาได้ เริ่มจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกในชุมชนไปจนถึงรัฐบาล

ความต้องการของคนจนเมืองอยากให้รัฐบาลแก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างจริงจังเป็นอันดับแรก รองลงไปคือ ให้รัฐดูแลคนยากจนอย่างจริงจัง หางานให้ทำ มีเงินให้กู้ยืม ปรามปราบอาชญากรรม ลดราคาสินค้าและเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ

คนจนชนบทส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐหางานให้ทำเป็นอันดับแรก รองลงไปคือ มีเงินให้กู้ยืม ส่งเสริมการเกษตร ให้ที่ทำกิน แจกเครื่องอุปโภคบริโภค จัดทำคลองส่งน้ำ แก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ให้รัฐดูแลคนยากจนอย่างจริงจัง ดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน พัฒนาดนเนินทาง ให้การศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ส่งเคราะห์คนชรา และรัฐปลดหนี้สินให้

ผู้ถูกเลิกจ้างต้องการให้รัฐหางานให้ทำเป็นลำดับแรก รองลงไปคือ ดูแลคนยากจนอย่างจริงจัง มีเงินให้กู้ยืม ให้รัฐแก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ส่งเสริมการเกษตร ให้ที่ทำกิน ให้มีอาชีพเสริม ให้ ส.ส.มาดูแลประชาชน จัดหาเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย เลี้ยงอาหารตามสถานที่จัดงาน ส่งเสริมอาชีพผู้ตกงาน ปรามปรามคอร์รัปชัน ให้ทุนการศึกษานูตร แก้ไขปัญหาฝนแล้ง สร้างตำแหน่งงาน ให้กู้เงินปลูกบ้าน ลดภาษี ลดค่ารักษาพยาบาล

ความต้องการที่อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือในหลาย ๆ เรื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลการแก้ปัญหาด้วยตนเองในภาวะวิกฤตของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ได้ว่า คนจนไม่ได้คิดจะรอความช่วยเหลือจากรัฐแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นเพราะคนจนมีการศึกษาน้อยและด้อยโอกาสไปเสียทุกอย่าง จึงต้องการให้รัฐบุกเบิกช่องทางให้ เพื่อพวกเขาจะได้รับลูกได้ต่อไป เช่น ถ้ารัฐช่วยให้มีที่ทำกิน มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีทุนให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ คนจนชนบทก็พร้อมที่จะลงแรงทำการเกษตรและประกอบอาชีพอิสระตามความถนัด การให้ทุนการศึกษานูตรจะช่วยให้นูตรหลานของคนจนมีโอกาสในสังคมดีกว่าคนรุ่นพ่อแม่ ความพยายามหางานทำแสดงว่า เขาต่างมีความรับผิดชอบที่จะไม่อยู่นิ่งเฉย

จากการจัดกลุ่มสนทนากับคนจนได้พบว่าพวกเขามีความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มและกระบวนการกลุ่มพอสมควร หากชุมชนใดไม่ว่าชุมชนเมืองหรือ ชนบทมีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ศักยภาพของสมาชิกในชุมชนย่อมจะพัฒนาขึ้นได้แบบค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาความยากจนย่อมจะบรรเทาเบาบางลง และผู้ทุจริตจะไม่สามารถใช้คนจนเป็นเครื่องมือได้อีกต่อไป

คนจนสามารถต่อสู้ชีวิตโดยไม่เปรียบเทียบสภาพของครอบครัวตนเองกับ ครอบครัวอื่น ส่วนใหญ่จะไม่หนีปัญหา เช่น มีหนี้สินก็พยายามผ่อนผ่อนขอความเห็นใจจาก เจ้าหนี้

คนจนชนบทอยู่ได้ด้วยการเกื้อกูลกัน แบ่งปันอาหารและของใช้ตามโอกาส ทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ถูกทอดทิ้งหรือโดดเดี่ยว การสร้างแรงจูงใจให้แรงงานที่กลับภูมิลำเนาเลือกที่จะอยู่ในชนบทต่อไป จะช่วยให้ชุมชนชนบทเข้มแข็ง และคนจนเมืองหางานทำได้ง่ายขึ้นด้วย

3. การประเมินนโยบายและมาตรการของรัฐในการแก้ไขปัญหาของคนจนในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลกำลังใช้เงินกู้จากต่างประเทศจำนวนมากมาแก้ไขปัญหาการว่างงาน เน้นการพัฒนาฝีมือแรงงานและการสร้างงาน รวมทั้งการสงเคราะห์ผู้ชรา ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส สิ่งที่ต้องตระหนักคือ เงินไม่ใช่ปัจจัยเดียวของความสำเร็จ ตรงกันข้าม การเอาเงินเป็นปัจจัยในการแก้ปัญหาโดยขาดพื้นฐานของกระบวนการร่วมคิดร่วมตัดสินใจให้เกิดความชัดเจนร่วมกันในวัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอน และผลที่จะได้รับ ย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้สูง และอาจนำความแตกแยกมาสู่ชุมชนนั้น ๆ ได้ด้วย

จากผลการศึกษา กลุ่มคนจนในชนบทและกลุ่มผู้ให้บริการทั้งในกรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และศรีสะเกษ ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ความช่วยเหลือของรัฐไม่ถึงมือคนจนและผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากสาเหตุหลัก ๆ 3 ประการคือ 1) หน่วยงานส่วนใหญ่ยังขาดการประสานงานอย่างเป็นระบบ ยังต่างคนต่างทำ งานบางอย่างมีความซ้ำซ้อน และให้ความสำคัญกับ “การมีส่วนร่วม” น้อยเกินไป 2) ระเบียบการของรัฐไม่เอื้ออำนวย เช่น ในการจ้างเหมางาน กลุ่มที่รับจ้างต้องมีเครื่องมือและทุนดำเนินการตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งกลุ่มของคนจนไม่อาจจัดหาได้ จึงไม่อาจแข่งขันกับนายทุน และ 3) ตัวแทนของรัฐในระดับหมู่บ้านและตำบลบางส่วนปฏิบัติงานไม่โปร่งใส ไม่ตรงไปตรงมา ให้ประโยชน์แก่พวกพ้อง และมีวิธีเบียดบังเงินงบประมาณด้วยวิธีต่าง ๆ ปัญหาความยากจนจึงเรื้อรังแก้ไขยาก หากไม่มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนระดับล่าง และแก้ไขปัญหาทุจริตคอรัปชั่น

ในส่วนการดำเนินมาตรการและโครงการต่าง ๆ ตามนโยบายของคณะกรรมการบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ (รายละเอียดในบทที่ 3) ได้แยกวิเคราะห์ตามกลุ่มของกิจกรรม ดังนี้

1. **กลุ่มกิจกรรมการจ้างงานโดยตรง** กล่าวได้ว่า ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าจำนวนตัวเลขการว่างงานตามถ้อยแถลงของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการจะลดลง และตัวเลขการจัดหางานให้ผู้ถูกเลิกจ้างจะเพิ่มขึ้นเป็นระยะ ๆ ก็ตาม ข้อที่น่ากังวลคือ การได้งานทำในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะเป็นงานชั่วคราวและไม่มีหลักประกันความมั่นคงและให้ค่า

ตอบแทนต่ำกว่าวุฒิการศึกษา โครงการจ้างบัณฑิตอาสาสมัครและผู้มีประสบการณ์ด้านการเงิน ประจำศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านและจังหวัด อาจทำให้ตัวเลขการว่างงานเพิ่มขึ้นเมื่อครบกำหนดการจ้าง นอกเสียจากจะสามารถทำให้ค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าจ้างสามารถหมุนเวียนในตลาดในทิศทางที่เอื้อประโยชน์ต่อการบริโภคและการลงทุน การจัดตลาดนัดแรงงานได้ผลน้อยในการช่วยให้คนได้งานทำอย่างจริงจังจูงกับการลงทุน เนื่องจากบางบริษัทห้างร้านที่ไปตั้งบูธรับสมัครงานอาจยังไม่มีความต้องการรับสมัครจริง เพียงแต่เห็นเป็นโอกาสที่จะได้เลือกสรรผู้ที่มีคุณสมบัติที่ตนสนใจไว้เผื่อวันข้างหน้าที่จะจ้างได้ และสร้างภาพว่าได้ให้ความร่วมมือกับกรมการจัดหางาน สภาพการณ์ปัจจุบันคือ นายจ้างส่วนหนึ่งไม่มีเงินที่จะจ้าง มีแต่จะลดคนงาน ในรายที่จะจ้างคนงานใหม่ก็มีที่เลือกมาก ตัวอย่างเช่น สำนักจัดหางานหลายแห่งสัมภาษณ์ผู้มาสมัครหางานทำส่งให้นายจ้าง นายจ้างจะไม่รับเข้าทำงานทันทีเหมือนในอดีตที่ตลาดแรงงานยังไม่ประสบปัญหาแรงงานมากกว่าตำแหน่งงาน ลูกจ้างบางรายไปติดต่อสมัครงาน นายจ้างจะบอกว่าปิดรับสมัครแล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ครบกำหนดรับสมัครตามที่ระบุไว้เดิม เป็นต้น

นอกจากนี้ การจ้างงานในชนบทบางส่วนช่วยเหลือไม่ถึงคนจนจริง ๆ ที่ควรจะได้งานทำ เพราะขึ้นอยู่กับผู้จัดสรรงานคือผู้มีอำนาจในท้องถิ่น และมีบางกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามนโยบายใช้แรงงานคน แต่ใช้เครื่องจักรมาทดแทน งานเสร็จอย่างรวดเร็ว และจ่ายเงินกลุ่มเป้าหมายตามบัญชีรายชื่อที่เตรียมไว้

2. กลุ่มกิจกรรมการจ้างงานโดยอ้อม ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการพัฒนายกระดับฝีมือแรงงาน การฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมร้านค้าชุมชน และกลุ่มออมทรัพย์ ในความเห็นของคณะผู้ศึกษาเห็นว่า การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานโดยศูนย์และสำนักงานพัฒนาแรงงานจังหวัดโดยรวมได้ผลอยู่ในเกณฑ์ดี เนื่องจากได้เน้นอาชีพที่ตลาดมีความต้องการและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น แต่การฝึกอบรมในส่วนหนึ่งของหน่วยงานอื่นบางแห่งอาจต้องปรับปรุงบ้าง การส่งเสริมร้านค้าชุมชนมีปัญหาในการจัดการของผู้รับความช่วยเหลือและเห็นว่ามีมากเกินไป ยากที่จะแข่งขันกับร้านค้าที่มีอยู่เดิมไม่ได้ การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นวิธีที่ดี ถือเป็นหลักการพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ควรจะได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการในหมู่บ้านและชุมชนอย่างกว้างขวางตามรูปแบบที่กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง และองค์กรเอกชนหลายแห่งได้ริเริ่มไว้

3. กลุ่มกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือประชาชนให้ซื้อหาสินค้าได้ในราคาถูก การให้บริการแก่ผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือผู้ว่างงานและผู้ถูกเลิก

จ้างในด้านสิทธิภายใต้โครงการประกันสังคม หรือการรักษาพยาบาล เป็นกลุ่มกิจกรรมที่วัดผลงานด้านปริมาณได้ยาก และส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการค้าภายใน กรมประชาสงเคราะห์ และสำนักงานประกันสังคม โดยข้อเท็จจริงรัฐบาลได้ทุ่มเทการให้ความช่วยเหลือในด้านนี้ไม่น้อย เช่น กระทรวงสาธารณสุขได้ออกบัตรประกันสุขภาพให้คนยากจนทั่วประเทศ หลายหน่วยงานจัดบริการให้คำปรึกษาแนะนำ รับปรึกษาทางโทรศัพท์ 24 ชั่วโมง กระทรวงแรงงานมีศูนย์บริการ “ใจถึงใจ” ให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าเพิ่มเติมจากการให้บริการของกรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

สำหรับโครงการที่ดำเนินการในปี 2542 เช่น โครงการลงทุนทางสังคม โครงการเงินกู้ตามแผนมียาชาวนั้น สัมฤทธิ์ผลของแผนจะขึ้นอยู่กับความโปร่งใสในการปฏิบัติงานเพื่อที่เม็ดเงินจำนวนมหาศาลจะได้ไปถึงมือผู้ยากจนเดือดร้อน โดยไม่หายหกตกหล่นระหว่างทาง คณะผู้วิจัยเห็นประโยชน์ของการนำหน่วยงานของเอกชน (TRIS) มาเป็นผู้ประเมินโครงการต่าง ๆ ซึ่งเป็นก้าวใหม่ในระบบราชการ น่าจะเป็นการประกันความมั่นใจระดับหนึ่งว่า คนจนและผู้เดือดร้อนจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจะได้รับอานิสงค์จากนโยบายและมาตรการของรัฐ

หัวใจของการแก้ไขปัญหาคนจนคือ ต้องช่วยให้เขามีงานทำ เมื่อไม่สามารถที่จะช่วยเหลือให้ผู้ที่ถูกเลิกจ้างทุกคนได้ทำงาน จึงเกิดคำถามในกลุ่มของผู้บริหารและนักวิชาการด้านแรงงานส่วนหนึ่งว่า เหตุใดรัฐบาลจึงไม่จัดให้มีการประกันการว่างงาน โดยพ่วงเข้าเป็นประเภทหนึ่งของการประกันสังคมเช่นเดียวกับการประกันสุขภาพและการสงเคราะห์บุตรซึ่งมีผลใช้บังคับแล้ว

คณะผู้วิจัยมองว่า การประกันการว่างงานในทางปฏิบัติจะมีได้ยากกว่าการประกันสุขภาพหรือการสงเคราะห์บุตร เพราะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งฝ่ายรัฐและเอกชน กล่าวคือ ฝ่ายรัฐต้องแน่ใจว่ามีความสามารถในการจ่ายเบี้ยประกัน มีมาตรการในการจัดหางานที่มีประสิทธิภาพรองรับ มีหลักเกณฑ์ที่รัดกุมในการควบคุมไม่ให้ผู้ว่างงานใช้ประโยชน์จากสถานการณ์โดยมิชอบ และฝ่ายผู้ว่างงานเองต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติตามเกณฑ์ เช่น พิจารณารับงานที่เสนอให้อย่างมีเหตุผลเพื่อให้พ้นจากสภาพผู้ว่างงาน ไม่เลือกงานเพียงเพราะตนไม่ชอบงานนั้นหรือต้องไปทำงานในท้องที่อื่น เป็นต้น จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ไม่มีผู้ใดเสนอความต้องการในเรื่องนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่เข้าใจระบบการประกันสังคมดีพอที่จะทราบว่าในบางประเทศมีการช่วยเหลือคนว่างงานโดยการประกันสังคม ฝ่ายผู้ให้บริการก็ปรากฏว่าไม่มี ผู้ใดให้ข้อเสนอแนะเรื่องการประกันการว่างงานเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะประเด็นการชักถามของผู้

วิจัยไม่ได้รวมเรื่องนี้ไว้ และฝ่ายผู้ให้บริการที่มาจากส่วนราชการมุ่งประเด็นการสนทนาในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรการของรัฐในภาวะวิกฤต ขณะที่ผู้ให้บริการที่มาจากภาคเอกชนให้ความสนใจเกี่ยวกับให้ความช่วยเหลือโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นกระแสหลักในปัจจุบัน

4. การเปรียบเทียบผลการวิจัยกับงานวิจัยอื่นที่นำมาอ้างอิง จากการเปรียบเทียบผลการวิจัยครั้งนี้กับงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากภาวะวิกฤตที่มีต่อคนจนตามที่สรุปไว้ในบทที่ 2 พบว่าข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผลกระทบที่สำคัญ ๆ ได้แก่ รายได้ลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้น หนี้สินเพิ่มขึ้น แหล่งกู้ยืมหายากขึ้น เจ็บป่วยและวิตกกังวล ความขัดสนกระทบถึงการศึกษาบุตร เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยโดยสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ที่ว่า คนชนบทได้รับผลกระทบน้อยกว่าคนจนเมือง เพราะคนชนบทมีวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกัน มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง มีข้าวเป็นอาหารหลัก สามารถพึ่งพาอาหารจากแหล่งธรรมชาติ ผลการวิจัยยืนยันการศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ ในด้านสัมพันธภาพของครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ดีขึ้น และยืนยันงานวิจัยของพิทักษ์สิทธิ ฉายะภูติ และคณะ (2541) ในประเด็นที่ว่าผู้ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่ที่กลับภูมิลำเนาเดิมส่วนใหญ่ยังไม่มีอาชีพ ค่าจ้างรายวันในท้องถิ่นต่ำกว่าในปีก่อน ๆ และส่วนใหญ่ของผู้ตกงานในชนบทไม่ได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด

การปรับตัวและความต้องการของคนจนในงานวิจัยหลายชิ้นรวมทั้งงานวิจัยนี้ ก็จะได้คำตอบได้แนวเดียวกันคือ การปรับตัวหลัก ๆ ได้แก่ การพยายามหางานทำ ประหยัดค่าใช้จ่าย ความต้องการหลักสองประการแรกคือ ให้รัฐหางานให้ทำ และให้เงินกู้ยืม

ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เลิกจ้าง การศึกษาโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) โดยพิทักษ์สิทธิ ฉายะภูติ และโดยบัณฑิต ธนชัยเศรษฐวุฒิ ให้ภาพเกี่ยวกับสัดส่วนของผู้ถูกเลิกจ้างที่ได้รับและไม่ได้รับเงินชดเชยตามกฎหมาย เช่นเดียวกับการวิจัยนี้ ตัวเลขของรายงานแตกต่างกันไป ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้เนื่องจากแต่ละการวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง พื้นที่ศึกษา และระยะเวลาที่ศึกษาแตกต่างกัน

การวิจัยเรื่อง “สถานการณ์คนจนและการแก้ปัญหาคนจนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ” ได้หาข้อมูลและวิเคราะห์นโยบาย มาตรการของรัฐและเอกชนในการช่วยเหลือคนจนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งพอจะให้ภาพในระดับหนึ่ง แต่อาจยังไม่กว้างขวางและลึกซึ้งนัก เห็นว่าควรเป็น

ประเด็นในการวิจัยเพิ่มเติมได้อีกโดยเพิ่มมุมมองให้หลากหลาย เฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้บทบาทของภาคเอกชนยังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก

อนึ่ง เนื่องจากการมีหนี้สินเป็นปัญหาใหญ่ของคนจน การศึกษาปัญหานี้สินบุคลการ สปจ.ศรีสะเกษ โดยกวี เพ็งศรี และคณะ ซึ่งพบว่า ข้าราชการครูและข้าราชการ พลเรือนในจังหวัดศรีสะเกษถึงร้อยละ 70 รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่ายและมีหนี้สิน จึงเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ เห็นควรสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับปัญหานี้สินของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงให้เขามีส่วนในการช่วยตนเองได้ด้วย

ที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ การกำหนดกรอบความหมาย “ความยากจน” และ “คนจน” สมศักดิ์ สามัคคีธรรม เสนอไว้ในรายงาน “ความยากจนในกลุ่มกรรมกร” ว่าเส้น ความยากจนสำหรับกรรมกรจะต้องสูงกว่าชาวนาที่สามารถพึ่งพิงแหล่งอาหารธรรมชาติ การศึกษาโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) พบว่า ชุมชนชนบทมีนิยามของความยากจนกว้างขวางกว่าการขาดแคลนรายได้และอาหาร การวิจัยเรื่อง “สถานการณ์คนจนฯ” มีนิยาม “คนจน” ที่ได้สอบถามจากคนจนเอง ดังนี้

“คนจนเมือง” หมายถึง ผู้มีรายได้น้อย ครอบครัวยุใหญ่ ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีหนี้สิน ไม่มีโอกาสไปพักผ่อนหย่อนใจ ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย

“คนจนชนบท” หมายถึง ผู้มีรายได้น้อย มีบุตรมาก ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีก็น้อยมาก อาชีพรับจ้างไม่มีรายได้แน่นอน ด้อยโอกาส ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการรับรู้ข่าวสาร การกินอยู่ฝืดเคือง

เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า นิยาม “ความยากจน” และ “คนจน” ยังไม่เป็นที่ยุติ และมีข้อเสนอเพิ่มเติมมากมายจากนักวิชาการด้วยตนเอง ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาคนจน อาจจำเป็นต้องพิจารณานิยามของทั้งสองคำให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

5. อะไรจะเกิดขึ้นหากปัญหาของคนจนไม่ได้รับการแก้ไข ที่แน่นอนก็คือคนจนจะเกิดความรู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง และมีปฏิกริยาต่อสังคมในเชิงลบ เช่น การละเมิดกฎหมายโดยอ้างความอยู่รอด ตัวอย่างที่เห็นในปัจจุบันคือ การบุกรุกที่สาธารณะ การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

การเรียกร้องโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เป็นอันตรายต่อความสงบสุขของบ้านเมือง และเป็นปัญหาต่อรัฐบาล

ปัญหาปากท้องเป็นปัญหาหลักของคนจน ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือ มีโอกาสที่จะตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจหรือการเมืองชักจูงให้เป็นแนวร่วมและทำอะไรให้ตามความต้องการ บางส่วนอาจอยากลืมความทุกข์ยากโดยหนีความจริง หนีไปหายาเสพติด ซึ่งสามารถจะโยงไปถึงการประกอบอาชญากรรมนับตั้งแต่ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ถึงขั้นรุนแรงได้ เป็นที่ตระหนักกันดีว่าปัญหายาเสพติดทำลายศักยภาพของบุคคล และทำให้สังคมอ่อนแอ รัฐบาลต้องทุ่มเทงบประมาณอย่างมากมาใช้ในการแก้ไขปัญหานี้

อย่างไรก็ดี การช่วยเหลือคนจนแบบให้เปล่า ในบางกรณีเป็นการสร้างปัญหามากกว่าแก้ปัญหา ทำให้คนจนขาดการพัฒนาตนเอง เพราะเคยชินกับการรอความช่วยเหลือโดยไม่ต้องทำอะไร แต่สำหรับผู้ที่เดือดร้อนและช่วยเหลือตนเองไม่ได้โดยสิ้นเชิง การช่วยเหลือแบบให้เปล่ายังจำเป็นอยู่ แต่ต้องมีหลักประกันว่าความช่วยเหลือที่ให้ออกถึงมือคนจนที่เดือดร้อนอย่างแท้จริง

คนจนในข่ายการศึกษานี้ ทุกกลุ่มให้ข้อมูลว่า พวกเขาปรับตัวและจัดการกับปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจโดยการประหยัด ข้อที่น่าพิจารณาคือ ถ้าไม่มีงานทำเป็นระยะเวลานาน ก็คงไม่มีรายได้ให้ประหยัด วิธีจัดการกับปัญหาด้วยการทำงานหนักก็น่าเป็นห่วงเช่นเดียวกัน เพราะการทำงานหนักจะทำให้มีปัญหาด้านสุขภาพ ไม่ได้พักผ่อนหรืออยู่กับครอบครัว โดยสถานการณ์จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องให้การดูแลคนจนให้ทันทั่วถึงและจริงจัง

บทที่ 6

สรุปและเสนอแนะ

ประเด็นการศึกษาเรื่อง “สถานการณ์คนจนและการจัดการแก้ไขปัญหาคนจนในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ” คือ การหาคำตอบว่าคนจนได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างไร คนจนมีแนวทางและวิธีการปรับตัวเนื่องจากสถานการณ์เกิดขึ้นอย่างไร คนจนใช้วิธีการอย่างไรจัดการกับปัญหาวิกฤต และคนจนมีความเห็นต่อบริการของรัฐอย่างไร การประเมินนโยบาย มาตรการ ผลการดำเนินการของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน (บางแห่ง) ที่ดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาคนจน รวมทั้งประมวลปัญหาและอุปสรรคของฝ่ายผู้ให้บริการประกอบการเสนอแนะแนวทางการจัดการปัญหาคนจนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อไป

ผลการศึกษาตามประเด็นหลักข้างต้น สรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับคนจนในข่ายการศึกษา ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดซึ่งเป็นชายและหญิงในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีอายุโดยเฉลี่ยระหว่าง 21 - 50 ปี การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า ร้อยละ 70 สมรสแล้วและมีบุตรโดยเฉลี่ย 2 คน ครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าครอบครัว และมีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลรับผิดชอบระหว่าง 2 - 5 คน การประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพพบในกลุ่มคนจนชนบทมากที่สุด รายได้ปัจจุบันของครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3,000 - 5,000 บาทต่อเดือน ขณะที่รายจ่ายมีประมาณ 4,000 - 7,000 บาทต่อเดือน ความสามารถในการออมทรัพย์มีน้อย ในรายที่มีการออม จำนวนเงินที่ออมอยู่ระหว่าง 100 - 150 บาทต่อเดือน กลุ่มคนจนชนบทมีทรัพย์สินคือ บ้าน ที่ดิน (ไม่มาก) และยานพาหนะ ซึ่งสามารถตีราคาเป็นทรัพย์สินมากกว่าอีก 2 กลุ่ม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีหนี้สินร้อยละ 73 สาเหตุที่มีหนี้สินเกิดจากรายได้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่าย

เฉพาะกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้าง อาชีพที่ทำอยู่ก่อนถูกเลิกจ้างคือ รับจ้างทั่วไปและกรรมกรที่ใช้แรงงาน การจ้างงานมีสัญญาจ้างเพียงร้อยละ 22 และหลังถูกเลิกจ้างผู้ที่ได้รับเงินชดเชยมีเพียงร้อยละ 20 โดยได้รับมากที่สุดระหว่าง 10,000 - 50,000 บาท สาเหตุที่ถูกเลิกจ้างเพราะนายจ้างลดต้นทุนการผลิตและเลิกกิจการตามลำดับ ความรู้สึกของผู้ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่จะเสียใจเพราะรู้ว่าจะขาดรายได้และหางานใหม่ยาก รองลงมาคือรู้สึกเฉย ๆ เพราะทำใจไว้บ้างแล้ว

2. ผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ผลกระทบที่ชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกันของทุกกลุ่มตัวอย่างคือ การมีรายได้ของครอบครัวลดลง โดยกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างจะถูกระทบมากที่สุด รายจ่ายของครอบครัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพแพงขึ้น หนี้สินของครอบครัว มีเท่าเดิมเพราะไม่ได้ใช้คืน หรือกู้ยืมใหม่ไม่ได้ เพราะคนส่วนใหญ่ก็จะตกอยู่ในสภาพเดียวกัน ผู้ที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นมีประมาณครึ่งหนึ่งของผู้มีหนี้สินเท่าเดิม การศึกษาของบุตร มีผลกระทบเพียงบางส่วนและเกิดกับคนจนชนบทมากที่สุด ในขณะที่คนจนเมืองมีปัญหาการค้างค่าเล่าเรียนบุตรมากที่สุด ผลกระทบด้านสุขภาพอนามัย เกิดกับกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างและคนจนเมืองมากกว่าคนจนชนบท อาการที่ปรากฏบ่อยที่สุดคือ ปวดศีรษะ เจ็บป่วยบ่อยขึ้นกว่าเดิม น้ำหนักตัวลด และโรคเกาต์กำเริบ เป็นต้น ผู้ถูกเลิกจ้างจะมีความวิตกกังวลสูงและมีอาการเครียดมากขึ้นกว่าปกติ

การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นไปในทางบวกมากกว่าทางลบเล็กน้อย เนื่องจากคู่สมรสหันหน้าเข้าหากัน และเป็นกำลังใจซึ่งกันและกันมากขึ้นในภาวะวิกฤต อย่างไรก็ตามครอบครัวเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการทะเลาะเบาะแว้ง ชัดแจ้งและห่างเหิน กลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างมีเวลาว่างมากขึ้น ผลกระทบจึงขึ้นอยู่กับการใช้เวลาว่างอย่างไร เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์อย่างไร คนจนเมืองต้องลดการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งมีส่วนในการเสริมสร้างสุขภาพจิตลงจากเดิม และกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนน้อยลง ในด้านที่อยู่อาศัย ผลกระทบค่อนข้างน้อยกว่าผลกระทบด้านอื่น เนื่องจากคนจนชนบทไม่มีปัญหาในเรื่องนี้ กลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างได้รับผลกระทบมากที่สุด แต่เมื่อคิดตามสัดส่วนมีเพียงร้อยละ 10

โดยสรุป กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤต โดยกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างได้รับผลกระทบมากที่สุด กลุ่มคนจนเมืองและคนจนชนบทได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาบุตร และสุขภาพอนามัยจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน หากแต่กลุ่มคนจนเมืองต้องใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ฝืดเคืองขัดสนยิ่งขึ้น เพราะหางานทำยากขึ้น ของแพงขึ้น แต่รายได้น้อยและไม่แน่นอน ขณะที่คนจนชนบท แม้จะยากจนขัดสนเพียงใดขอให้เข้ากินก็อยู่ได้

ในกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างทั้งในเมืองและชนบทได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาบุตร และสุขภาพอนามัย ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน โดยผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นคนวัยหนุ่มสาว ผู้ถูกเลิกจ้างส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพในกรุงเทพฯ เคยชินกับการใช้ชีวิตแบบคน

เมืองในระดับหนึ่ง เมื่อถูกเลิกจ้างและกลับภูมิลำเนา ปรับตัวโดยการทำนา ทำไร่ ปลูกผัก หาปลา หาประโยชน์จากของป่าแทนการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมที่คุ้นเคยมาสู่สังคมที่เรียบง่าย มีปัญหาด้านสุขภาพจิตน้อยกว่าผู้ตกงานในเมือง

3. การปรับตัวในภาวะวิกฤต มีการปรับตัวตามลักษณะของผลกระทบ เช่น

3.1 ผู้ได้รับผลกระทบจากภาวะการจ้างงาน ปรับตัวโดยการพยายามหางานใหม่ทำ ฝึกอาชีพเพื่อเปลี่ยนงาน หรือยอมรับค่าจ้างที่ลดลงกว่าเดิมเพื่อคงสภาพการมีงานทำ ถ้ามีเวลามากเพราะไม่มีงานทำก็จะไม่ปล่อยตัวให่ว่าง จะทำสวนครัวหรืองานพิเศษอื่น ๆ

3.2 ผู้ได้รับผลกระทบด้านรายได้ของครอบครัว จะใช้วิธีประหยัดการใช้จ่าย ทำงานเพิ่ม หาแหล่งเงินกู้ หรือขายทรัพย์สินบางอย่างที่มีอยู่

3.3 ผู้ได้รับผลกระทบด้านรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นของครอบครัว ปรับตัวโดยการตัดทอนรายจ่ายทุกด้าน เช่น รายจ่ายด้านการพักผ่อนหย่อนใจ รายจ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร เช่น การงดซื้ออุปกรณ์การเรียน การไม่ให้บุตรเรียนต่อ การให้บุตรเลิกเรียนพิเศษ หรือการให้บุตรย้ายโรงเรียนไปยังโรงเรียนที่มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า

3.4 ผู้ได้รับผลกระทบด้านหนี้สินของครอบครัว ปรับตัวหรือแก้ไขปัญหานี้ด้วยการจ้างงาน/จ่านำทรัพย์สิน ขายทรัพย์สินใช้นี้ ยอมให้ยึดทรัพย์สินนำไปค้ำประกัน ให้บุตรออกจากโรงเรียน ซึ่งประการหลังนี้มีไม่มากและมีเฉพาะในกลุ่มคนจนชนบท

3.5 ผู้ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพอนามัย ปรับตัวโดยการดูแลตนเองไม่ให้เจ็บป่วย ซักยากินเอง หรือปล่อยให้หายเอง โดยดไปหาหมอตามคลินิกเอกชน ถ้าจำเป็นต้องไปหาหมอ คนจนเมืองส่วนใหญ่จะไปใช้บริการของศูนย์บริการสาธารณสุขในเขตต่าง ๆ และคนจนชนบทส่วนใหญ่จะไปใช้บริการของโรงพยาบาลอำเภอและสถานีอนามัย

3.6 ผู้มีความวิตกกังวลหรืออาการเครียดจากภาวะความเป็นอยู่ จะปรับตัวโดยการปรึกษาญาติหรือเพื่อน สร้างความหวังด้วยการเสี่ยงโชค ตี๋มสุรา สูบบุหรี่ ปรึกษาพระและหมอดู เข้าวัดฟังธรรม หรือช่วยงานวัด เพื่อให้จิตใจสงบและผ่อนคลาย ผู้ที่ปรับตัวด้วยวิธีนี้ส่วนใหญ่จะอายุ 40 ปีขึ้นไป

3.7 ผู้ได้รับผลกระทบด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว จะปรับตัวด้วยการอดทน อดกลั้น และให้กำลังใจซึ่งกันและกันในภาวะวิกฤต

3.8 ผู้ได้รับผลกระทบด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ปรับตัวโดยการพักผ่อนอยู่กับบ้าน ดูโทรทัศน์ งดดูภาพยนตร์ตามโรงภาพยนตร์ เลือกสถานที่พักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านราคาถูกลง เช่น การไปฟังดนตรีหรือการแสดงกลางแจ้ง

3.9 ผู้ได้รับผลกระทบจากที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่คือ กลุ่มผู้ถูกเลิกจ้าง จะปรับตัวด้วยการย้ายที่อยู่ใหม่ การประกาศขายหรือจำนองบ้าน การหาผู้อื่นมาอยู่อาศัยด้วยเพื่อลดค่าใช้จ่าย

ในภาพรวมกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างจะมีการปรับตัวมากที่สุด เฉพาะอย่างยิ่งผู้เดินทางกลับภูมิลำเนา ในส่วนของผู้ที่ยังอยู่ในกรุงเทพมหานครก็จะปรับตัวแบบคนจนเมือง กลุ่มคนจนชนบทเป็นกลุ่มที่มีการปรับตัวน้อยที่สุด จนผู้บริหารระดับจังหวัดให้ข้อสังเกตว่า แทบจะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง เพราะการดำเนินชีวิตก็เป็นไปตามแบบเดิม ผู้ถูกเลิกจ้างที่กลับภูมิลำเนาส่วนใหญ่ไม่ตั้งใจจะอยู่นาน เพียงรอโอกาสที่จะกลับไปทำงานในเมืองใหญ่ เนื่องจากส่วนใหญ่อายุยังน้อย และไม่สนใจที่จะยึดอาชีพการเกษตร

4. แนวทางและวิธีการจัดการกับปัญหาในภาวะวิกฤต สามารถจัดกลุ่มของวิธีการจัดการกับปัญหาได้ดังนี้

4.1 การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ได้แก่ การพยายามหางานทำ หารายได้เพิ่มด้วยการทำอาชีพเสริม เช่น ทำอาหารขาย ทำงานฝีมือขาย หรือนำของเก่าที่ไม่ใช้แล้วออกมาขาย (ในเขตเมือง) กลับไปช่วยครอบครัวทำนา เร่ขายของตามหมู่บ้าน รับจ้างรายวัน (ในชนบท) ควบคู่ไปกับการลดค่าใช้จ่ายทุกด้าน และเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เรียบง่าย ถ้ามีหนี้ก็ไปพบเจ้าหนี้เพื่อขอผ่อนผัน ถ้าขอผ่อนผันไม่ได้ก็หาแหล่งกู้ยืมอื่นไปใช้หนี้ที่ไม่สามารถผ่อนผันได้เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปพลางก่อน นอกจากนี้ก็ใช้วิธียอมรับสภาพของตนเอง ทำใจให้สบายเพื่อต่อสู้ชีวิตต่อไป ไม่คิดสั้น หางานพิเศษหรืองานอดิเรกทำ เป็นต้น

4.2 การแก้ไขปัญหาโดยพึ่งบริการของรัฐ อัตราส่วนของการใช้บริการของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านกู้ยืมเงิน บริการจัดหางาน บริการด้านการศึกษาของบุตร บริการด้านอาหาร บริการด้านการให้คำปรึกษาหารือ บริการด้านฝึกอบรมอาชีพ และบริการที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

คนจนเมืองเมื่อประสบปัญหาจะพึ่งบริการของกรมประชาสงเคราะห์ รองลงไปคือสถานธนาถุเคราะห์ซึ่งรับจำนำโดยตีราคาทรัพย์สินจำนองสูงกว่าและคิดดอกเบี้ยต่ำ

กว่าโรงรับจำนำเอกชน ในขณะที่คนจนชนบทจะพึ่งบริการของ ธกส. สำนักงานประชา
สงเคราะห์จังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด โรงพยาบาลและ
สถานื่อนามัยประจำตำบลและอำเภอ ส่วนผู้ไม่มีงานทำและผู้ถูกเลิกจ้างที่กลับภูมิลำเนาจะใช้
บริการจัดหางานของรัฐโดยผ่านผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้านและสำนักงานจัดหางานจังหวัด

คนจนชนบทส่วนใหญ่จะไม่อยากไปติดต่อหน่วยงานของรัฐ เพราะคาด
การณ์ไว้ก่อนว่าจะไม่ได้รับบริการ เว้นแต่โรงพยาบาลและสถานื่อนามัย สำหรับหน่วยงาน
สงเคราะห์ของเอกชนนั้นไม่ค่อยเป็นที่รู้จักทั้งในกลุ่มคนจนเมืองและคนจนชนบท

4.3 การแก้ไขปัญหาโดยอาศัยกลุ่ม/ชุมชน เมื่อมีปัญหาที่เกินความ
สามารถของตนจะนึกถึงคนใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน เพื่อนบ้าน คนจนชนบทมีเครือข่ายที่
เกิดขึ้นโดยธรรมชาติแต่ดั้งเดิมคือ การไปมาหาสู่ระหว่างกัน มีการแบ่งปันอาหารหรือสิ่งของ มี
การช่วยเหลือกันทั้งหมู่บ้านในการจัดงานพิธีต่าง ๆ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นไปโดยอัตโนมัติ
ระบบการบริหารท้องถิ่นปัจจุบันเป็นระบบที่เอื้อต่อการช่วยเหลือตนเอง โดยสามารถเข้าไปมี
ส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ทั้งในชุมชนเมืองและ
ชุมชนชนบท ซึ่งหากได้ผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถและเสียสละ ปัญหาผลกระทบจากภาวะ
วิกฤตเศรษฐกิจก็จะเบาบางลงได้ในกลุ่มคนระดับล่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลได้พิจารณาถึงโครงสร้างทางสังคม
เศรษฐกิจ และความต้องการให้รัฐช่วยเหลือของคนจนทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นว่า คนจนในข่าย
การศึกษามีศักยภาพและความพร้อมที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองในระดับหนึ่ง ความต้องการให้รัฐ
ช่วยเหลือจะเป็นเพียงการนำร่องชี้ทิศทาง หรือเปิดโอกาสให้เขาช่วยเหลือตนเองได้ต่อไป เนื่อง
จากพอมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มอยู่บ้างแล้ว การมีผู้นำชุมชนที่ซื่อ
สัตย์และเสียสละจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ คนจนมี จุ
แข็งในเรื่องของการต่อสู้ชีวิต ไม่ประมาทต่อปัญหา

ในด้านการประเมินนโยบายและมาตรการของรัฐในการแก้ไขปัญหาคนจนใน
ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เห็นว่าการแก้ปัญหาด้วยเงินเพียงอย่างเดียวจะสำเร็จยาก ความสำคัญ
อยู่ที่กระบวนการ กลไก และคุณภาพของบุคลากรภาครัฐที่เข้าไปรับผิดชอบ นอกจากนั้นยังต้อง
แก้ไขในเรื่องการประสานงานอย่างเป็นระบบ การให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วมและแก้ไขปัญหา
ทุจริตรับขึ้น

หัวใจของการแก้ปัญหา คือ การช่วยให้คนจนมีงานทำ มาตรการของรัฐในด้านนี้ยังต้องดำเนินต่อไปอีกนาน แม้จำนวนการบรรจุนานจะดูน่าพอใจ แต่งานส่วนใหญ่ก็จะเป็นงานชั่วคราว ซึ่งพอหมดสัญญาจ้าง พวกเขาก็จะเผชิญปัญหาต่อไปอีก ในช่วงเวลานี้ นายจ้างเป็นฝ่ายได้เปรียบในตลาดแรงงาน การจ้างงานในชนบทในบางกรณีเป็นเพียงภาพลวง คณะผู้วิจัยเห็นด้วยกับทุกมาตรการที่รัฐจัด เฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงาน แต่ในทางปฏิบัติในหลาย ๆ เรื่องอาจต้องมีการปรับปรุงและตรวจสอบ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการฝ่ายรัฐ ได้แก่ การประสานงานที่ยังไม่เป็นระบบ การให้ความสำคัญกับ “การมีส่วนร่วม” ยังมีน้อย กฎระเบียบบางอย่างไม่เอื้อต่อการให้ประโยชน์แก่ผู้มีเงินทุนน้อย และการปฏิบัติงานในบางพื้นที่ยังขาดความโปร่งใส ในด้านของผู้ได้รับผลกระทบบางส่วนก็ขาดความพร้อมและความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วม รวมทั้งประสบการณ์ในอดีตทำให้ขาดความเชื่อมั่นในการไปรับบริการจากรัฐ

กลุ่มที่ดูเหมือนจะได้ประโยชน์จากมาตรการของรัฐคือ กลุ่มผู้ถูกเลิกจ้างที่อยู่ในข่ายการประกันสังคม โดยความเป็นจริง ทุกกลุ่มน่าจะได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือเฉพาะหน้าของรัฐบาล เช่น เงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพหรือเพื่อการศึกษาของบุตร บริการให้คำปรึกษา การช่วยเหลือในด้านสวัสดิการ และในอนาคตคาดว่าจะมีการจัดตั้งกองทุนสำหรับช่วยเหลือคนจนโดยเฉพาะ และมีการจัดตั้งสภาเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือคนจนชนบทอีกทางหนึ่ง การจัดให้มีหน่วยงานภาคเอกชนมาประเมินโครงการเงินกู้เพื่อบรรเทาปัญหาผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่ดีเพราะจะสร้างความมั่นใจได้ระดับหนึ่งว่า ความช่วยเหลือจะถึงมือผู้ที่ได้รับผลกระทบมากขึ้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า การช่วยเหลือผู้ว่างงานโดยจัดให้มีการประกันการว่างงานยังไม่น่าจะเป็นไปได้ในขณะนี้ เพราะต้องอาศัยเวลาศึกษาความพร้อมทั้งในด้านของรัฐและของผู้ได้รับผลกระทบจากการว่างงานหรือถูกเลิกจ้าง รวมทั้งศึกษาผลได้และผลเสียอย่างรอบคอบภายใต้สถานะที่ไม่ถูกกดดัน

ผลการศึกษาเรื่อง “สถานการณ์คนจนและการจัดการแก้ไขปัญหาคนจนในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ” สอดคล้องกับรายงานการวิจัยที่มีผู้ศึกษาก่อนหน้านี้หลายประการ เฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบ การปรับตัว ความต้องการของคนจน จึงเห็นว่าอาจไม่มีความจำเป็นต้องศึกษาในประเด็นเหล่านี้อีก แต่อาจมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาค เอกชน ในการแก้ปัญหา สภาพหนี้สินของคนจนกลุ่มต่าง ๆ และศักยภาพของคนจนในการช่วยเหลือตนเองในภาวะวิกฤต

คณะผู้วิจัยเห็นว่า รัฐบาลจะต้องชูปบทบาทนำในการแก้ปัญหาคนจน เพื่อไม่ให้คนจนเกิดความรู้สึกว่าเขาไม่ได้รับการดูแล และเกิดปฏิกิริยาในเชิงลบต่อสังคม รวมทั้งป้องกันเขาไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของผู้ไม่ประสงค์ดี และเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าเป็นการลดศักยภาพของคนจนและเป็นการสร้างปัญหาในระยะยาว แม้ว่าในบางกรณียังมีความจำเป็นอยู่บ้างก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

การแก้ไขปัญหาคอนจนเป็นเรื่องยากและต้องทำอย่างต่อเนื่อง มาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลต้องกำหนดขึ้นด้วยความสำนึกในหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ไม่ใช่การหาเสียงหรือสร้างภาพทางการเมือง ต้องมีการพัฒนาระบบข้อมูลที่ทันสมัย และส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ มาตรการที่เสนอจะประกอบด้วย มาตรการระยะสั้นและระยะยาว ดังนี้

มาตรการระยะสั้น

1. ควบคุมการบริหารจัดการโครงการความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเงิน เพื่อให้การช่วยเหลือได้ถึงมือคนจนอย่างแท้จริง และไม่มีภาระหนี้สินระหว่างทาง
2. พัฒนาระบบการจัดหางาน กำหนดนโยบายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวให้แน่นอน และสามารถปฏิบัติได้สำหรับทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบ
3. เร่งรัดการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานและส่งเสริมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในวัยเยาว์ เพราะการด้อยการศึกษาเป็นที่มาของปัญหาสังคมพื้นฐาน คือ ไร้งาน ไร้เงิน
4. ส่งเสริมการสะสมทุนในชุมชน เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง และเป็นหลักประกันสำหรับครอบครัวผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งเป็นการเตรียมพร้อมของชุมชน
5. ระดมทรัพยากรที่ยังไม่ได้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินรกร้างว่างเปล่าทั้งในเขตเมืองและชนบทมาจัดสรรให้คนจนใช้ทำมาหากินโดยไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของ

6. ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างกระบวนการกลุ่ม และกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่ม ตามแนวคิดและทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

7. ส่งเสริมการเกษตรทฤษฎีใหม่ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง

8. เสริมสร้างศักยภาพขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. หรือสภาตำบล รวมทั้งองค์กรชุมชนในเขตเมือง ให้สามารถตัดสินใจเลือกโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นหรือชุมชน และมีความสามารถในการร่วมมือประสานงานกับองค์กรภายนอก

9. ระดมพลังข้าราชการทุกระดับเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ให้ข้าราชการทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้การแนะนำ ช่วยเหลือคนจนและชุมชนในเขตพื้นที่เกี่ยวกับการอาชีพและข่าวสารต่าง ๆ

มาตรการระยะยาว

1. เผยแพร่ค่านิยมที่ถูกต้องในการบริโภค ยกย่องคนประหยัด สมถะ ซื่อสัตย์ และช่วยเหลือสังคม

2. ยกกระดับการศึกษาและการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง เพราะการแข่งขันในตลาดแรงงานนับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น

3. ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ซึ่งมีนโยบายอยู่แล้วให้เป็นรูปธรรม เน้นกลุ่มผู้มีรายได้ปานกลางและรายได้น้อยทั่วประเทศ

4. ปรับปรุงกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ส่งผลให้ผู้ด้อยโอกาสอยู่แล้วด้อยโอกาสยิ่งขึ้น

5. ส่งเสริมให้แรงงานชนบทมีรายได้สม่ำเสมอด้วยการมีงานทำตลอดปีไม่ใช่เฉพาะฤดูกาล

6. เร่งสร้างหลักประกันให้แรงงานนอกระบบ ซึ่งในอนาคตจะมีการจ้างแรงงานประเภทนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ

7. ให้ความสำคัญกับการร่วมมือกับองค์กรเอกชน สถาบันวิจัย และสถาบันวิชาการ เพื่อสร้างเครือข่ายจัดปัญหาความยากจนผ่านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

8. รัฐบาลต้องจริงจังในการปราบปรามการทุจริตคดโกงในวงราชการ มิฉะนั้นเงินที่ใช้แก้ปัญหาจะถูกดูดซับไปเป็นประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าส่วนรวม

9. พัฒนาขอบเขตความหมายของ “คนจน” และ “ความยากจน” ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย เพื่อใช้เป็นฐานในการคำนวณจำนวนและดัชนีของความรุนแรงของปัญหาที่เชื่อถือได้ ประกอบในการวางแผนเพื่อบรรเทาปัญหาในระยะยาว

กรณีศึกษาประกอบรายงาน

กรณีศึกษา

ผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อคนจน

กรณีศึกษาที่ 1 : นายภูซังค์ ฉิมนุสนธ์ (นามสมมติ)

นายภูซังค์ ฉิมนุสนธ์ อายุ 58 ปี รูปร่างท้วม ตัวเตี้ย ขาโก่ง ผิวคล้ำ มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว อยู่บ้านในซอยพาณิชย์ธนฯ เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร กับลูกสาว 2 คน และหลาน 1 คน ลูกสาวคนโตชื่อ นางทิพวรรณ อายุ 22 ปี มีบุตรชายนอกสมรส 1 คน อายุ 4 ขวบ ลูกสาวคนเล็กชื่อ นางสาวจินดารัตน์ อายุ 19 ปี ออกจากโรงเรียนกลางคันขณะที่เรียนปวส.ชั้นปีที่ 1 ส่วนภรรยาของนายภูซังค์ เสียชีวิตเมื่อ 6 ปีก่อน นายภูซังค์ เป็นชาวกรุงเทพฯ โดยกำเนิด เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนใกล้บ้าน ปัจจุบันทำงานเป็นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย อาคารทิวทัศน์ดี ถนนบรมราชชนนี มีรายได้เดือนละ 5,000 บาท โดยไม่มีสวัสดิการอื่น ลูกสาวคนโตเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำงานเป็นเสมียนบริษัทเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เงินเดือน 4,500 บาท นางสาวจินดารัตน์ บุตรสาวคนเล็ก ทำงานเป็นผู้ช่วยพยาบาลโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง รายได้เดือนละ 4,500 บาทเช่นเดียวกัน สาเหตุที่ออกจากโรงเรียนเพราะไม่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียน

ลูกสาวทั้งสองคนไม่ได้ช่วยค่าใช้จ่ายในบ้านเลย นอกจากจะซื้ออาหารถุงเข้ามาเป็นครั้งคราว เนื่องจากนางทิพวรรณ มีภาระส่งเสียลูกชายเข้าโรงเรียนอนุบาล และนางสาวจินดารัตน์ ใช้จ่ายเป็นค่าแต่งตัวค่อนข้างมากตามประสาวัยรุ่น นายภูซังค์ก็ไม่ได้คาดหวังความช่วยเหลือจากลูก ๆ ค่าใช้จ่ายในบ้านเป็นค่าอาหารประมาณ 100 บาท/วัน ค่ายาเดือนละประมาณ 600 - 800 บาท ค่าทำบุญและภาษีสังคมประมาณเดือนละ 800 - 1,000 บาท

ณ ปัจจุบัน นายภูซังค์ มีทรัพย์สินคือ บ้านเล็ก ๆ เก่า ๆ หนึ่งหลัง ส่วนที่ดินเป็นของญาติ รถจักรยาน 1 คัน ที่วี 1 เครื่อง วิทย์ 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 ตู้ พัดลม 1 เครื่อง นาฬิกาแขวนผนัง 1 เรือน ทองหนัก 2 สลึง มีหนี้สินกับ ธกส. 15,000 บาท โดยกู้ยืมมาตั้งแต่ พ.ศ.2536 มาใช้หมุนเวียนในครอบครัว เสียดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/เดือน เมื่อแรกกู้คาดว่าจะสามารถชำระคืนได้หมดภายใน 2 ปี ทั้งครอบครัวไม่มีเงินออม

นายภูซงค์ มีค่าใช้จ่ายด้านภาษีสังคมค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นสมาชิก
สภาตำบล และร่วมประชุมกับสภาตำบลเป็นประจำ มีเพื่อนฝูงมาก ความสัมพันธ์กับ
เพื่อนบ้านดีสม่ำเสมอ ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวตึงเครียดเล็กน้อยในช่วงที่ลูกสาวคนเล็ก
ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อหางานทำ ก่อนนี้นายภูซงค์ ลูก และหลานมีโอกาไปเที่ยวพักผ่อน
ต่างจังหวัดนาน ๆ ครั้ง แต่ปัจจุบันใช้เวลาพักผ่อนอยู่กับบ้านตลอด

นายภูซงค์ เคยเป็นช่างตัดผมก่อนที่จะไปเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย เมื่อ
เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้กลับมายึดอาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพเสริมอยู่กับบ้านในช่วงกลางวัน
และวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดงาน แต่ไม่มีใครมีลูกค้า ได้พยายามลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวโดย
ประหยัดค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหารและของใช้ที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ และด้วยความอยากมีเงินค่าใช้จ่าย
คล่องตัว ได้เริ่มเสี่ยงโชคด้วยการซื้อลอตเตอรี่ของรัฐบาลและห่วยได้ดิน พยายามที่จะไม่กู้ยืม
เงินใคร เมื่อเกิดความเครียดก็รับประทานยาพาราเซตามอล เพราะคิดว่าจะช่วยได้

ครอบครัวนายภูซงค์ ไม่เคยไปขอรับบริการความช่วยเหลือจากรัฐตามที่มีการ
ประชาสัมพันธ์เพราะมีประสบการณ์ที่ไม่ดีจากการไปใช้บริการของโรงพยาบาลของรัฐแห่งหนึ่ง
ส่วนองค์กรเอกชนก็ไม่เคยไปติดต่อ แม้จะมีความต้องการทุนประกอบอาชีพเพราะอายุมากแล้ว
คงจะทำงานโดยมีนายจ้างต่อไปได้ไม่นาน และอยากได้ทุนการศึกษาสำหรับหลาน

ครอบครัวนายภูซงค์ มีความหวังว่าถ้าประชาชนพยายามพึ่งตนเองให้มาก ใช้
จ่ายอย่างประหยัด ขยันขันแข็ง มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน คนไทยก็พอจะประคับประคองตัวต่อ
ไปได้จนกว่าเศรษฐกิจจะฟื้นตัว

กรณีศึกษาที่ 2 : นายน้อย อุดม (นามสมมติ)

นายน้อย อุดม อายุ 64 ปี รูปร่างเล็ก ผอมบาง ผิวคล้ำ ไม่ใคร่แข็งแรงเพราะ
ตรากตรำทำงานหนักมาตลอด การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนในหมู่บ้าน เป็น
พ่อหม้าย ภรรยาเสียชีวิตเมื่อ 2 ปีที่แล้วก่อนจะเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ อยู่บ้านหัวนา หมู่ 4
ตำบลทางขวาง อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่นกับลูกสาวอายุ 21 ปีที่ยังโสด และหลานชาย
อายุ 10 ปีหนึ่งคน กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

นายน้อยมีบุตรทั้งหมด 11 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 5 คน มีครอบครัวแล้ว 10 คน และได้แยกบ้านไปทั้งหมด บางครอบครัวไปอยู่หมู่บ้านอื่น และมี 3 ครอบครัวที่มาทำงานกรุงเทพฯ นายน้อยเองไม่เคยไปทำงานต่างถิ่น มีรายได้จากการเกษตรและรับจ้างทั่วไปเฉลี่ยเดือนละ 200 บาท ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุอีกเดือนละ 200 บาท ปัจจุบันทั้งครอบครัวที่มีสมาชิก 3 คน มีรายจ่ายประมาณเดือนละ 865 บาท เป็นค่าอาหารประมาณวันละ 20 บาท ค่าหลานไปโรงเรียนวันละ 5 บาท นอกนั้นเป็นค่ายา และค่าทำบุญ นายน้อยได้รับเงินจากลูกที่แต่งงานแล้วบ้างแต่ไม่สม่ำเสมอ และจำนวนที่ได้รับก็ไม่มากเพราะต่างก็มีภาระเลี้ยงดูครอบครัวของเขาเอง

ทรัพย์สินของครอบครัวมีบ้านไม้แบบโบราณ ได้ทุนสูง หลังคามุงสังกะสี สภาพแข็งแรง สร้างเมื่อ 3 ปีก่อน มียุ้งข้าวที่แยกห่างจากบ้าน สวนที่ติดกับบ้านมีเนื้อที่ประมาณ 21 ตารางวา มีที่นา 3 ไร่ รถเข็น (ของ) 1 คัน และโทรทัศน์ขาวดำ 1 เครื่อง มีหนี้สิน 30,000 บาท โดยกู้ยืมจากสหกรณ์ฯ มาปลูกบ้านในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี

นายน้อยเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน บุตรชายบุตรสาวที่แยกครอบครัวไปก็ไปมาหาสู่ไม่เปลี่ยนแปลง การเรียนของหลานก็ปกติ จะมีปัญหาก็คือรายได้ไม่พอกับรายจ่าย หนี้สินที่ต้องชำระและสุขภาพของตนเองกับลูกสาว นายน้อยมีโรคประจำตัวคือ หอบหืด รักษาโดยซื้อยาตามท้องตลาดมารับประทาน นางสาวบังอรศรี บุตรสาวเป็นโรคคอตีบ รักษาโดยไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลในจังหวัด มีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลรวมค่ารถเฉลี่ยเดือนละ 100 บาท

นายน้อยได้รับบริการจากรัฐในเรื่องบัตรสวัสดิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เมื่อเจ็บป่วยก็ไปสถานอนามัย มีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ให้บริการดี รวดเร็ว และเอาใจใส่ ส่วนหน่วยงานเอกชนนั้น ไม่เคยไปติดต่อเนื่องจากไม่มีข้อมูล เคยคิดเหมือนกันว่าองค์กรของเอกชนจะช่วยให้ในเรื่องทุนประกอบอาชีพและการฝึกอาชีพ

นายน้อยให้ความเห็นว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจะผ่านไปได้เร็วถ้ามีการรวมกลุ่มและรัฐดูแลให้เงินช่วยเหลือถึงมือคนยากจนจริง ๆ

กรณีศึกษาที่ 3 : นายประยูร นามธรรม (นามสมมติ)

นายประยูร นามธรรม หัวหน้าครอบครัว อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 99 หมู่ 12 บ้านหนองดินทราย ตำบลหญ้าปล้อง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นคนร่างเตี้ย ลำสัน ไม่ใส่รองเท้า มีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ 1,500 บาท และดื่มสุราเป็นประจำ

ภรรยาชื่อ นางพัน แอนโก มีสติปัญญาอ่อน เคยถูกเพื่อนบ้านลอบข่มขืนขณะอยู่คนเดียวในบ้าน ไม่ได้ทำงานเพราะปัญญาอ่อน สมองไม่สั่งการให้ทำงานใดได้ เวล่านายประยูรออกนอกบ้านจะต้องใส่กุญแจล็อกประตูไว้ภายในบ้านจนกว่าจะกลับมาพร้อมอาหาร มีบุตร 2 คน คนโต นายลุย นามธรรม อายุ 26 ปี มีอาชีพรับจ้างรายวัน รายได้ไม่แน่นอน ส่วนคนที่ 2 นายต่าย นามธรรม อายุ 21 ปี เคยถูกรถชนลากไปนับสิบเมตร สลบไป 3 วัน เข้าโรงพยาบาลรักษาอยู่เดือนกว่า ได้รับค่าทำขวัญ 3,000 บาท แต่ขณะนี้ถูกศาลตัดสินจำคุก 6 เดือนในเรือนจำจังหวัดศรีสะเกษ ขอลาเมาสุรา ทำร้ายร่างกายผู้อื่น นายประยูรต้องไปเยี่ยมลูกที่เรือนจำศรีสะเกษ ถ้ามีเงินบ้างก็จะซื้อของกินมาฝากลูก

นายประยูร จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนบ้านน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ มารดาถึงแก่กรรม บิดามีภรรยาใหม่ ได้พานายประยูรย้ายมาอยู่ที่บ้านหนองดินทราย แม่ใหม่มีลูกติดคือ นางพัน ซึ่งนายประยูรได้แต่งงานด้วยในเวลาต่อมา ปัจจุบันทั้งบิดาและแม่ใหม่เสียชีวิตแล้ว

ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านอิฐบล็อก หลังเล็ก ๆ มุงสังกะสี ราคาประมาณ 30,000 บาท สร้างโดยการขายที่นาประมาณ 5 ไร่ ในราคา 100,000 บาท เงินที่ได้นำมาสร้างบ้านและใช้จ่ายในการกินอยู่ขณะนี้ใช้จ่ายไปหมดแล้ว ที่ดินที่ปลูกบ้านพื้นที่ประมาณ 1 งาน ไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องใช้ตะเกียง ส่วนน้ำใช้จากบ่อบาดาลในหมู่บ้าน

อาชีพปัจจุบันเผาถ่านขาย รายได้ไม่แน่นอน การรับจ้างไม่ค่อยมีคนจ้างมากนักเผาถ่านก็ไม่ค่อยได้เงิน ไม่มีไม้เผาถ่าน เพราะสภาพป่าเปลี่ยนไป หาปลาไม่ค่อยได้ ใส่เบ็ดไม่มีปลามากินเบ็ดติดกับเมื่อก่อน การกินอยู่ปัจจุบัน บางวันอด หาได้จึงได้กิน อาหารหลักคือ พริกเกลือ กะปิ น้ำปลา ถ้าเพื่อนบ้านมีงานก็ไปช่วยงานครั้งละ 10 บาท แม้ความเป็นอยู่จะขัดสน

ครอบครัวก็ไม่มีทะเลาะเบาะแว้งกัน นายประยูรทำงานหนักทุกวัน เวียนศีรษะ ปวดกระบอกตา และหน้ามืดบ่อย ขณะนี้ปลูกพริกประมาณ 30 ต้น โดยหวังว่าจะขายมีรายได้บ้าง เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคจากผู้มีเมตตา หรือจากผู้ที่ว่าจ้างไปทำงาน ส่วนผ้าห่มได้จากผู้ใหญ่บ้าน

นายประยูรบอกกับใคร ๆ ว่า เขาไม่มีความหวังในอนาคตของตนเอง เพียงอยู่ไปวัน ๆ เพื่อรอวันตาย และเพื่อดูแลภรรยาปัญญาอ่อน “อยู่ไปอย่างนั้นเองจนกว่าจะตาย ตายแล้วก็จบเรื่องกันไป”

กรณีศึกษาที่ 4 : นางนิศารัตน์ คงคา (นามสมมติ)

นางนิศารัตน์ คงคา อายุ 37 ปี ผิวค่อนข้างคล้ำ ผอมสูง หักศกสลายเป็นธรรมชาติ รูปร่างสูงสมส่วน ก่อนถูกเลิกจ้างทำงานเป็นพนักงานขายสินค้าตามบ้าน (ขายตรง) มีรายได้สุทธิประมาณเดือนละ 4,500 บาท มีอายุงาน 1 ปี 3 เดือน ถูกให้ออกเนื่องจากไม่สามารถขายได้ตามเป้า สามีชื่อ นายพงษ์ คงคา อายุ 38 ปี ทำงานพนักงานบรรจุน้ำขวดสำหรับดื่ม มีรายได้ประมาณ 5,500 บาทต่อเดือน ทั้งสองเป็นชาวกรุงเทพมหานครโดยกำเนิด มีบุตรชายอายุ 11 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 และบุตรสาวอายุ 6 ปี เรียนชั้นประถมปีที่ 1 โรงเรียนเอกชนใกล้บ้าน มารดาของสามีอยู่ร่วมในครอบครัวด้วย มารดาเป็นคนมีเมตตาต่อสัตว์ เลี้ยงสุนัขไว้ถึง 11 ตัว บุตรชายคือ นายพงษ์ ก็ไม่ได้ทวงตังเนื่องจากเห็นใจว่ามารดาอาจจะเหงา เมื่อไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อนในตอนกลางวัน

ก่อนหน้าที่จะไปเป็นพนักงานขายตรง นางนิศารัตน์เคยทำงานเป็นผู้ดูแลเด็กในโรงเรียนอนุบาล มีหน้าที่ช่วยเหลือเด็กช่วงรับประทานอาหาร อาบน้ำ และนอนกลางวัน ได้รายได้ค่อนข้างดี ถึงเดือนละ 6,500 บาท ถูกให้ออกด้วยข้อหาว่าละเลยไม่เอาใจใส่การงานเป็นเหตุให้เด็กคนหนึ่งหกล้มในห้องน้ำได้รับบาดเจ็บ หลังจากถูกเลิกจ้างครั้งล่าสุด นางนิศารัตน์พยายามไปสมัครงานด้วยตนเอง 2 แห่ง แต่ไม่ได้งาน จึงได้มาสมัครกับสำนักจัดหางานกรุงเทพฯ 7 ถนนพหลโยธินซอย 2 เขตบางแค กรุงเทพมหานคร โดยแจ้งกับเจ้าหน้าที่ว่ายินดีทำงานทุกอย่างโดยไม่เลือก ได้ผ่านการสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่และได้รับการส่งตัวไปให้นายจ้างสัมภาษณ์แล้ว 2 ราย แต่ยังไม่ได้อ่านทำ

ความไม่สบายใจของนางนิศารัตน์คือ ทุกครั้งที่กลับจากการไปหางานทำ โดยไม่ได้งาน มารดาของสามีจะมีสีหน้าไม่พอใจและพูดจากระทบกระทั่งเรื่องเงินค่าใช้ จ่ายที่ลูกชายให้ใช้ลดลง มารดาของสามียังคงเลี้ยงดูสุนัขทั้ง 11 ตัวตามปกติ โดยไม่ลดปริมาณ หรือคุณภาพของอาหารสุนัข นางนิศารัตน์ สังเกตว่าระยะหลัง ๆ นี้ สามีพูดจាន้อยลง เล่นหัว หยอกล้อกับลูก ๆ น้อยลง บางครั้งถึงดุด่าและใช้อารมณ์กับลูก มีความเป็นไปได้ว่า บุตรคนเล็ก อาจต้องย้ายจากโรงเรียนเอกชนไปเรียนโรงเรียนเดียวกับพี่ชายในภาคเรียนหน้าที่จะถึงนี้

นางนิศารัตน์ พยายามหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ โดยการไปขอส่วนแบ่งงานเย็บชิ้น ส่วนรองเท้าหนังมาทำที่บ้านจากเพื่อนสนิทคนหนึ่ง ได้ค่าจ้างเย็บคู่ละ 5 บาท ถ้ามีงานเย็บทั้งวัน (ประมาณ 10 ชั่วโมง) อาจได้ค่าจ้างประมาณ 80 - 100 บาท แต่เนื่องจากเป็นงานที่ขอแบ่งมาทำ และบางวันก็ไม่มีมาให้เย็บ นางนิศารัตน์จึงมีรายได้อย่างมากที่สุดประมาณวันละ 40 บาท ซึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับงานอื่นที่เคยทำงานก่อน ๆ เธอรู้สึกว่าไม่คุ้มค่าเหนื่อย แต่ก็ยังต้องรับทำอยู่ เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว

บ้านที่เช่าอยู่ค่อนข้างคับแคบและสภาพแวดล้อมไม่สู้ดีนัก ค่าเช่า 1,600 บาท ต่อเดือน เจ้าของบ้านเข้มงวดเรื่องค่าเช่ามาก ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ นางนิศารัตน์ไม่รู้สึกรู้ว่า ครอบครัวมีปัญหาแต่อย่างใด เพราะรายได้ประจำรวมกัน 2 คนก็ร่วมหมื่นเศษ และสามีมักจะมี รายได้เพิ่มจากการทำงานล่วงเวลา แต่ปัจจุบันนายจ้างไม่มีงานล่วงเวลาให้ทำเลย นางนิศารัตน์ เกรงว่าถ้าอีกภายใน 2 เดือนเธอยังไม่ได้งานที่มีรายได้ประจำ ครอบครัวคงจะเดือดร้อนมาก และ ยังนึกไม่ออกว่าจะคลี่คลายปัญหาได้อย่างไร

กรณีศึกษาที่ 5 : นายสุริย์ ดีผา (นามสมมติ)

นายสุริย์ ดีผา อายุ 39 ปี รูปร่างเล็ก เตี้ย ผิวดำแดง หน้าตาดี พูดคุยสนุกสนาน เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนลาดนาเพียง ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ อยู่เสมอ ส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ภรรยาชื่อ นางขวัญใจ เป็นคนไม่ช่างพูด แต่ยิ้มแย้ม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ครอบครัวนี้มี บุตรชายเพียงคนเดียว อายุ 16 ปี ปัจจุบันกำลังบวชเรียนเป็นสามเณรอยู่ที่วัดบ้านฝาง อำเภอ บ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของนายสุริย์และภรรยา

สภาพที่อยู่อาศัยเป็นบ้านอิฐบล็อก พื้นติดดิน ชั้นเดียว หลังคามุงสังกะสี ความคงทนพอใช้ได้ ปลูกสร้างเองโดยวิธีขอแรงลงแขกเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ทั้งบ้านอยู่กันเพียง 2 คนคือ นายสุรียกับภรรยา

ปัจจุบันนายสุรียมีอาชีพรับจ้างและทำนา ก่อนถูกเลิกจ้างนายสุรียเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้รับค่าจ้างเดือนละ 3,500 บาท ปัญหาในการประกอบอาชีพขณะนั้นคือ การเดินทางจากบ้านไปทำงานลำบากมาก เนื่องจากทางขรุขระ คดเคี้ยวและไกลถึง 30 กิโลเมตร หน้าฝนยิ่งลำบากเพราะบางแห่งมีโคลนตม ทำงานอยู่ประมาณ 3 ปี ถูกเลิกจ้างเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2540 จากสาเหตุ นายจ้างต้องการลดค่าใช้จ่ายของโครงการ โดยคัดคนงานออกให้เหลือพอให้โครงการอยู่ได้ รู้สึกเสียใจที่ถูกเลิกจ้าง คิดมาก บางคืนนอนไม่หลับ กังวลใจเรื่องการหาเงินไปชำระหนี้สินที่กู้ยืมมา ค่าชดเชยในการถูกเลิกจ้างก็ไม่ได้รับ ระหว่างที่ทำงานไม่มีสวัสดิการใด ๆ เลย เป็นการทำงานที่รับเฉพาะเงินเดือน นายสุรียเห็นว่า ผู้ประกอบการเอาเปรียบแรงงานมาก รัฐบาลควรจะต้องดูแลบ้าง

หลังจากถูกเลิกจ้างได้พยายามหางานรับจ้างทั่วไปทำ พอถึงหน้านา ก็ทำนา มีที่นาเป็นของตนเองเพียง 4 ไร่ ปีนี้ผลผลิตตกต่ำเนื่องจากฝนแล้ง ก่อนประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ (กรกฎาคม 2540) หรือก่อนถูกเลิกจ้าง ทั้งครอบครัวมีรายได้ประมาณเดือนละ 5,000 บาท ปัจจุบันรายได้ตกต่ำเหลือประมาณ 4,000 บาท ครอบครัวมีรายจ่ายประมาณเดือนละ 3,500 บาท ซึ่งได้ใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นอย่างประหยัด เช่น เป็นค่าอาหารเดือนละประมาณ 2,800 บาท ค่ายาประมาณเดือนละ 100 บาท ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรชายที่บวชเรียนซึ่งต้องสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การเรียนประมาณเดือนละ 300 บาท ค่าทำบุญช่วยงานบุญต่าง ๆ ประมาณเดือนละ 300 บาท

ทรัพย์สินของครอบครัวในปัจจุบันมีบ้าน รถเข็นน้ำ โทรทัศน์สี ตู้เย็น ที่นา 4 ไร่ หนี้สินมีทั้งหมด 50,000 บาท กู้ยืมมาใช้จ่ายในครอบครัวและการเกษตร กู้จากสหกรณ์การเกษตรเมื่อ 2 ปีก่อน ดอกเบี้ยร้อยละ 12.5 ต่อปี ชำระได้เพียงดอกเบี้ยทุก ๆ ปี ไม่ทราบว่าจะใช้หนี้หมดเมื่อไร จึงมีความกดดันมากทั้ง ๆ ที่เป็นครอบครัวขนาดเล็ก เมื่อคิดถึงเรื่องหนี้สินแล้วก็ไม่สบายใจ

ในสังคมของหมู่บ้าน ไม่มีใครรังเกียจพวกตงงาน นอกจากจะเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นายสุรียะและภรรยารักใคร่กันดี ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกันเลย ในภาวะยากลำบากกลับยิ่งสามัคคีกลมเกลียวกันมากขึ้น แต่ทั้งสองคนมีความวิตกกังวลเรื่องนี้สิน และนายสุรียะมีโรคประจำตัวคือ โรคกรดไหลย้อน ซึ่งรักษาโดยหมอพื้นบ้าน เสียค่ารักษาประมาณปีละ 1,000 บาท

นายสุรียะพยายามปรับตัวทางสังคมโดยการไปพบปะกับกลุ่มผู้ถูกเลิกจ้าง ผู้ว่างงาน และคนยากจนด้วยกัน เพื่อพูดคุยปรับทุกข์และระบายปัญหาให้กันและกันฟัง พยายามลดค่าใช้จ่ายโดยการงดสูบบุหรี่และงดดื่มสุรา ลดความเครียดด้วยการซื้อหวยและลอตเตอรี่ จำกัดการซื้อไม่ให้เกินงวดละ 30 บาท แต่ไม่เคยถูกรางวัลเลย นอกจากนี้ก็ยังเล่นไฮโลบ้างตามงานศพในหมู่บ้านเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด

ครอบครัวนายสุรียะไม่เคยไปขอรับบริการจากองค์กรรัฐแต่ประการใด และไม่ทราบว่ามีการอะไรที่ไหน ทั้งไม่มีใครบอก ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ความต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐมีหลายอย่างได้แก่ ทุนประกอบอาชีพ การหางานให้ทำ และอยากให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไปพบปะประชาชนให้ทั่วถึง

เกี่ยวกับความคาดหวังที่จะให้หลุดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจ เห็นว่าอาจจะมียางรอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ได้ ถ้าหากว่าทุกคนพยายามปรับตัวและช่วยตนเองให้มากที่สุด และได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบ้างตามสมควร

กรณีศึกษาที่ 6 : นายเดี่ยว ธรรมพันธ์ (นามสมมติ)

นายเดี่ยว ธรรมพันธ์ อยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 1 ตำบลหนองอึ่ง อำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ อายุ 19 ปี เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวนบุตร 3 คน เป็นคนหนุ่ม ผิวดำ สูง เจาะหูใส่ตุ้มหูสแตนเลส จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยังโสด บ้านที่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวแคบ ๆ ก่อด้วยอิฐบล็อกหยาบ ๆ ใช้เงินสร้างประมาณ 30,000 บาท บิดากำลังป่วยเพราะไปทำงานหักสัปดาห์ที่ไรจังหวัดระยอง แล้วป่วยเป็นไข้กลับมา ไป 2 เดือนได้ทำงานแค่ 15 วัน เพราะป่วย

เป็นเวลานาน ขณะที่ไปสัมภาษณ์บิดาก็ยังป่วยอยู่ นายเดี่ยวชอบเล่นตะกร้อ มีความอบอุ่นในครอบครัวพอสมควร

นายเดี่ยวไม่ได้เรียนต่อชั้นสูงขึ้นเพราะครอบครัวไม่มีทุน ไปทำงานที่โรงงานสแตนดาร์ด สมุทรปราการ ทำลูกกลอยติดเสาไฟฟ้า อยู่แผนกวัตถุดิบ ตักสารเคมีใส่รถ ทำงานระหว่าง 08.00 - 17.00 น. พักเที่ยง 1 ชั่วโมง ได้ค่าจ้างรายวัน ๆ ละ 162 บาท ช่วงที่ทำงานพักอยู่กับน้ำที่ตำบลคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งทั้งโรงงานคนงานประมาณ 100 คน ส่วนใหญ่เป็นคนสมุทรปราการ คนงานที่เป็นคนอีสานมีประมาณ 20 คน ถูกเลิกจ้างเมื่อตุลาคม 2541 หลังจากทำงานมาเป็นเวลา 1 ปี 2 เดือน สาเหตุที่ถูกเลิกจ้างคือ โรงงานค่อยทยอยเอาคนงานออก เพื่อลดต้นทุนการผลิต อ้างว่าไม่มีเงินจ้าง รู้สึกเสียใจที่ถูกออกจากการงาน ได้พยายามหางานทำที่กรุงเทพ แต่ก็ไม่มีงานทำ

เมื่อออกจากงานได้เงินค่าชดเชย 10,000 บาท เป็นค่าจ้างออก เอาเงิน 10,000 บาทมาซื้อสร้อยคอทองคำหนัก 1 บาท ราคา 5,200 บาท นอกนั้นก็ซื้ออยู่ซื้อกินจนหมด ปัจจุบันกลับมาอยู่บ้านช่วยทางบ้านทำงาน เช่น รดสวนผัก ตักเบ็ดหาปลา ได้ปลาสดประมาณวันละ 7 - 8 ตัวไม่ได้ขายเอามากินเอง ทั้งครอบครัวซื้อข้าวกินวันละ 3 กิโลกรัม ส่วนกับข้าวหากุ้ง หอย ปลา กินเอง ทรัพย์สินที่มีคือ สร้อยคอหนัก 1 บาท รถเข็น 1 คัน รถจักรยาน 1 คัน โทรศัพท์ขาวดำขนาด 14 นิ้ว 1 เครื่อง มีหนี้สิน 5,000 บาท ยืมผู้ใหญ่บ้านมาซื้ออยู่ซื้อกิน ไม่มีความหวังว่าจะใช้หนี้สินได้เมื่อไรเพราะไม่มีงานทำ

สวัสดิการที่รัฐให้คือ บัตรสงเคราะห์รักษาพยาบาล ในส่วนตัวมีการดื่มสุรบบ้างครั้งจนเมา มีความต้องการให้รัฐช่วยเหลือหางานให้ทำ โดยเฉพาะงานก่อสร้าง งานหนัก ๆ หรืองานแบกหาม ชอบมากเพราะบู๊ดี “มักเห็ดงานหนัก แบกหาม ใช้แรงแม้มันบู๊ดี”

ขณะนี้นายเดี่ยวยังคงว่างงานและไม่ทราบว่าจะอนาคตของตนเองจะเป็นไปอย่างไร

ตารางประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป

ตารางที่ 1 : จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ชาย	113	37.67	147	49.00	198	66.00	458	50.89
2	หญิง	187	62.33	153	51.00	102	34.00	442	49.11

ตารางที่ 2 : อายุของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	15 - 20 ปี	14	4.67	3	1.00	32		49	5.45
2	21 - 30 ปี	97	32.33	41	13.67	151	10.67	289	32.11
3	31 - 40 ปี	87	29.00	99	33.00	77	50.33	263	29.22
4	41 - 50 ปี	53	17.67	78	26.00	32	25.67	163	18.11
5	50 ปีขึ้นไป	49	16.33	79	26.33	8	10.67	136	15.11
							2.66		

ตารางที่ 3 : ระดับการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่เคยรับการศึกษา	17	5.67	31	10.33	5	1.67	53	5.89
2	ได้รับการศึกษา	283	94.33	269	89.67	295	98.33	847	94.11
	ระดับการศึกษา								
1	ต่ำกว่าประถมศึกษา	110	36.66	217	72.34	94	31.33	421	46.78
2	ประถมศึกษา	59	19.66	39	13.00	74	24.67	172	19.11
3	ม.ต้น	50	16.67	6	2.00	42	14.00	98	10.89
4	ม.ปลาย	23	7.67	4	1.34	24	8.00	51	5.67
5	ปวช. /ปวส.	19	6.33	1	0.33	31	10.33	51	5.67
6	อนุปริญญา	8	2.67	1	0.33	6	2.00	15	1.66
7	ปริญญาตรี	14	4.67	1	0.33	23	7.67	38	4.22
8	สูงกว่าปริญญาตรี	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11

ตารางที่ 4 : สถานภาพสมรสของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	โสด	69	23.00	11	3.67	122	40.67	202	22.45
2	สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน	187	62.33	238	79.33	145		570	63.33
3	สมรสแล้วแยกกันอยู่	17	5.67	8	2.67	14	48.33	39	4.33
4	หย่า	10	3.33	9	3.00	13	4.67	32	3.56
5	หม้าย	17	5.67	34	11.33	6	4.33	57	6.33
							2.00		

ตารางที่ 5 : สถานภาพในครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	หัวหน้าครัวเรือน	131	43.67	202	67.33	117	39.00	450	50.00
2	สมาชิกซึ่งเป็นญาติ	153	51.00	98	32.67	173	57.67	424	47.11
3	สมาชิกไม่ใช่ญาติ	16	5.33	-	-	10	3.33	26	2.89

ตารางที่ 6 : การมีบุตรและจำนวนบุตรของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีบุตร	94	31.33	24	8.00	139	46.33	257	28.56
2	มีบุตร	206	68.67	276	92.00	161	53.67	643	71.44
	จำนวนบุตร								
1	1 คน	72	24.00	28	9.33	65	21.67	165	18.33
2	2 คน	69	23.00	96	32.00	63	21.00	228	25.33
3	3 คน	36	12.00	62	20.67	18	6.00	116	12.89
4	4 คนขึ้นไป	29	9.67	90	30.00	15	5.00	134	14.89

ตารางที่ 7 : ภาระรับผิดชอบต่อบุคคลในครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีภาระรับผิดชอบ	95	31.67	30	10.00	95	31.67	220	24.44
2	มีภาระรับผิดชอบ	205	68.33	270	90.00	205	68.33	680	75.56
	จำนวนที่รับผิดชอบ								
1	1 คน	49	16.33	25	8.33	43	14.33	117	13.00
2	2 คน	60	20.00	61	20.33	44	14.67	165	18.33
3	3 คน	48	16.00	45	15.00	39	13.00	132	14.67
4	4 คน	26	8.67	69	23.00	46	15.33	141	15.67
5	5 คนขึ้นไป	22	7.33	70	23.34	33	11.00	125	13.89

ตารางที่ 8 : ที่อยู่อาศัยของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชน บท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง	72	24.00	289	96.33	171	57.00	532	59.11
2	เช่า	140	46.67	-	-	49	16.33	189	21.00
3	ขออาศัยโดยไม่เสียค่าเช่า	66	22.00	8	2.67	41	13.67	115	12.78
4	อื่น ๆ	22	7.33	3	1.00	39	13.00	64	7.11
	เฉลี่ยค่าเช่าบ้านต่อเดือน	1,440.30	-	-	-	1,706.10	-	1,573.20	-

ตารางที่ 9 : การอพยพย้ายถิ่นของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีการย้ายถิ่น	93	31.00	259	86.33	184	61.33	536	59.56
2	มีการย้ายถิ่น	207	69.00	41	13.67	116	38.67	364	40.44
	เหตุที่ย้ายถิ่น								
1	ย้ายมาหางานทำ	125	41.67	5	1.67	68	22.67	198	22.00
2	ย้ายติดตามญาติ	26	8.67	1	0.33	15	5.00	42	4.67
3	ย้ายเพราะไม่มีที่ทำกิน	13	4.33	10	3.34	9	3.00	32	3.55
4	ย้ายเพราะทำนาไม่ได้	15	5.00	1	0.33	4	1.33	20	2.22
5	ผล	28	9.33	24	8.00	20	6.67	72	8.00
	ย้ายเพราะเหตุอื่น								
1	ลักษณะการย้ายถิ่น	78	26.00	38	12.67	32	10.67	148	16.44
2	ย้ายอย่างถาวร	129	43.00	3	1.00	84	28.00	216	24.00
	ย้ายชั่วคราว								

ตารางที่ 10 : อาชีพเดิมของผู้ถูกเลิกจ้าง

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรีสะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	รับจ้าง	48	48.00	37	37.00	22	22.00	107	35.67
2	เสมียนพนักงาน	35	35.00	1	1.00	-	-	36	12.00
3	ธนาคาร ห้างร้าน	7	7.00	3	3.00	-	-	10	3.33
4	บริการ	1	1.00	2	2.00	-	-	3	1.00
5	การค้า	4	4.00	-	-	-	-	4	1.33
6	ขนส่ง ขับรถ	-	-	3	3.00	-	-	3	1.00
7	ก่อสร้าง	2	2.00	18	18.00	10	10.00	30	10.00
8	กรรมกรใช้แรงงาน	3	3.00	36	36.00	68	68.00	107	35.67

ตารางที่ 11 : สถานภาพการจ้างงานของผู้ถูกเลิกจ้าง

ที่	รายการ	กทม	ร้อยละ	ศรียะ เกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	ถูกจ้างรายวัน	32	32.00	32	32.00	56	56.00	120	40.00
2	ถูกจ้างรายเดือน	62	62.00	62	62.00	36	36.00	160	53.33
3	อื่น ๆ	6	6.00	6	6.00	8	8.00	20	6.67

ตารางที่ 12 : การจ้างงานโดยมี/ไม่มีสัญญาจ้างของผู้ถูกเลิกจ้าง

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรียะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	มีสัญญาจ้างงาน	37	37.00	12	12.00	19	19.00	68	22.67
2	ไม่มีสัญญาจ้างงาน	63	63.00	88	88.00	81	81.00	232	77.33

ตารางที่ 13 : การได้รับเงินชดเชยของผู้ที่ถูกเลิกจ้าง

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรีสะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	ไม่ได้รับเงินค่าชดเชย	58	58.00	91	91.00	87	87.00	236	78.67
2	ได้รับเงินค่าชดเชย	42	42.00	9	9.00	13	13.00	64	21.33
	ค่าชดเชยที่ได้รับ								
1	ต่ำกว่า 10,000 บาท	9	9.00	4	4.00	7	7.00	20	6.67
2	10,001 - 50,000 บาท	24	24.00	5	5.00	6	6.00	35	11.66
3	50,001 - 100,000 บาท	6	6.00	-	-	-	-	6	2.00
4	100,001 บาทขึ้นไป	3	3.00	-	-	-	-	3	1.00
	เฉลี่ยค่าชดเชยคนละ	45,782.10	-	13,344.44	-	8,636.66	-	22,587.63	-

ตารางที่ 14 : สาเหตุของการถูกเลิกจ้าง

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรีสะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	นายจ้างเลิกกิจการ	29	29.00	27	27.00	13	13.00	69	23.00
2	ลดต้นทุนการผลิต	48	48.00	45	45.00	70	70.00	163	54.33
3	ใช้เครื่องจักรแทนคน	1	1.00	1	1.00	-	-	2	0.67
4	ผลงานไม่เป็นไปตามเกณฑ์	8	8.00	3	3.00	4	4.00	15	5.00
5	อื่น ๆ	14	14.00	24	24.00	13	13.00	51	17.00

ตารางที่ 15 : ช่วงเวลาที่ถูกละทิ้ง

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรีสะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	เลิกจ้างก่อน ก.ค. 2540	4	4.00	14	14.00	32	32.00	50	16.67
2	เลิกจ้างระหว่าง ก.ค.40-ธ.ค.40	35	35.00	56	56.00	17	17.00	108	36.00
3	เลิกจ้างหลัง 1 ม.ค.41	61	61.00	30	30.00	51	51.00	142	47.33

ตารางที่ 16 : ความรู้สึกของผู้ที่ถูกละทิ้ง (ตอบได้หลายข้อ ร้อยละคำนวณจากจำนวนข้อที่ตอบ)

ที่	รายการ	กทม.	ร้อยละ	ศรีสะเกษ	ร้อยละ	ขอนแก่น	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
1	เฉย ๆ เพราะทำได้	42	42.00	28	28.00	39	39.00	109	36.33
2	ตกใจ	13	13.00	8	8.00	8	8.00	29	9.67
3	เสียใจ	33	33.00	51	51.00	45	45.00	129	43.00
4	รู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม	25	25.00	13	13.00	12	12.00	50	16.67
5	คิดว่าหางานใหม่ได้ไม่ยาก	47	47.00	23	23.00	24	24.00	94	31.33
6	คิดว่าโชคดีที่ได้เงินชดเชย	12	12.00	2	2.00	-	-	14	4.67
7	อื่น ๆ	5	5.00	9	9.00	7	7.00	21	7.00

ตารางที่ 17 : อาชีพของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ (สอบถามอาชีพของคนในครอบครัว
ตัวเลขจึงเกินจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละคำนวณจากจำนวนคำตอบ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	381	100.00	1,197	100.00	508	100.00	2,086	100.00
1	ไม่มีอาชีพ (ขณะให้สัมภาษณ์)	84	22.05	389	32.50	227	44.68	700	
2	มีอาชีพ 1 อย่าง	292	76.64	435	36.34	249	49.02	976	33.56
3	มีอาชีพมากกว่า 1 อย่าง	5	1.31	373	31.16	32	6.30	410	46.79
									19.65

ตารางที่ 18 : รายได้ปัจจุบันต่อเดือนโดยเฉลี่ยของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ (บาท)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีรายได้	12	4.00	96	32.00	106	35.33	214	23.78
2	มีรายได้	288	96.00	204	68.00	194	64.67	686	76.22
	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)								
1	ต่ำกว่า 1,000 บาท	2	0.67	78	26.00	25	8.33	105	11.67
2	1,001 - 2,000 บาท	11	3.67	81	27.00	20	6.67	112	12.44
3	2,001 - 3,000 บาท	29	9.67	19	6.33	20	6.67	68	7.55
4	3,001 - 4,000 บาท	23	7.66	8	2.67	42	14.00	73	8.11
5	4,001 - 5,000 บาท	31	10.33	4	1.33	17	5.67	52	5.78
6	5,000 บาทขึ้นไป	192	64.00	14	4.67	70	23.33	276	30.67

ตารางที่ 19 : รายจ่ายปัจจุบันต่อเดือนโดยเฉลี่ยของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ (บาท)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300		300		300		900	
	รวมจำนวนเงิน (บาท)	5,294.66	100.00	3,550.06	100.00	6,660.89	100.00	15,505.61	100.00
1	ที่อยู่อาศัย	872.00	16.47	60.50	1.70	748.15	1.23	1,680.65	10.84
2	ค่าอาหาร	3,588.00	67.77	2,634.00	74.20	4,702.50	70.60	10,924.50	70.45
3	ค่ายา	89.63	1.69	70.35	1.98	84.43	1.27	244.41	1.58
4	ค่าการศึกษาบุตร	22.03	6.08	257.11	7.24	255.26	3.83	834.40	5.38
5	อื่นๆ	423.00	7.99	528.10	14.88	870.55	3.07	1,821.65	1.75

ตารางที่ 20 : การออมของครอบครัว

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีเงินออม	227	75.67	206	68.67	246	82.00	679	75.44
2	มีออมบ้างแต่ไม่สม่ำเสมอ	41	13.67	14	4.66	40	13.33	95	10.56
3	ออมสม่ำเสมอ	32	10.66	80	26.67	14	4.67	126	14.00
	เงินออมเฉลี่ยต่อเดือน								
4	ต่ำกว่า 100 บาท	-	-	78	26.00	2	0.67	80	8.89
5	101 - 200 บาท	1	0.33	-	-	1	0.33	2	0.22
6	201 - 300 บาท	1	0.33	-	-	1	0.33	2	0.22
7	301 - 400 บาท	1	0.33	-	-	1	0.33	2	0.22
8	401 - 500 บาท	7	2.33	-	-	3	1.00	10	1.11
9	500 บาทขึ้นไป	22	7.34	2	0.67	6	2.00	30	3.34

ตารางที่ 21 : ทรัพย์สินของครอบครัว (ครอบครัวหนึ่งอาจมีทรัพย์สินหลายประเภท)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีทรัพย์สิน	154	51.33	8	2.67	92	30.67	254	28.22
2	มีทรัพย์สิน	146	48.67	292	97.33	208	69.33	646	71.78
	ประเภททรัพย์สิน								
1	บ้าน	53	17.67	239	79.66	120	40.00	412	45.78
2	ที่ดิน	25	8.33	109	36.33	96	32.00	230	25.56
3	ยานพาหนะ	23	7.67	70	23.33	78	26.00	171	19.00
4	โทรทัศน์ ตู้เย็น	67	22.33	65	21.67	99	33.00	231	25.67
	เครื่องใช้ไฟฟ้า								
5	เครื่องประดับ	14	4.67	3	1.00	10	3.33	27	3.00

ตารางที่ 22 : สภาพหนี้สินของครอบครัว

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.0	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีหนี้สิน	154	51.33	49	0	140		343	38.11
2	มีหนี้สิน	146	48.67	251		160	46.67	557	61.89
	เฉลี่ยหนี้สินครอบครัวละ	69,038.50	-	20,441.50	16.33	37,189.39		42,223.13	-
					83.67		53.33		
					-		-		

ตารางที่ 23 : สาเหตุแห่งหนี้สิน

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่บอกสาเหตุ	149	49.67	1	0.33	147	49.00	297	33.00
2	บอกสาเหตุของหนี้สิน	151	50.33	299	99.67	153	51.00	603	67.00
	สาเหตุแห่งหนี้สิน								
1	รายได้ไม่เพียงพอ	79	26.33	199	66.33	87	29.00	365	40.54
2	สุขภาพไม่ดี	14	4.67	29	9.67	10	3.33	53	5.88
3	ผ่อนชำระหนี้สิน	-	-	2	0.67	3	1.00	5	0.54
4	ลงทุนทำเกษตร	3	1.00	47	15.67	12	4.00	62	6.88
5	สร้างบ้าน	13	4.33	3	1.00	11	3.67	27	3.00
6	การศึกษานูต	4	1.33	1	0.33	1	0.33	6	0.66
7	รักษาพยาบาล	-	-	2	0.67	-	-	2	0.22
8	แต่งงานลูก	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
9	ส่งลูกทำงานต่างประเทศ	-	-	1	0.33	5	1.67	6	0.66
10	ซื้อรถยนต์กระบะ	3	1.00	1	0.33	3	1.00	7	0.77
11	ประกอบธุรกิจ/ค้าขาย	11	3.67	1	0.33	2	0.67	14	1.66
12	ซื้อมอเตอร์ไซด์	10	3.33	-	-	9	3.00	19	2.11
13	ถมที่	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
14	บริโภค	7	2.33	12	4.00	5	1.67	24	2.66
15	ซ่อมบ้าน	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
16	เช่าห้อง	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
17	ซื้อโทรศัพท์มือถือ	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
18	ซื้อวิดีโอ	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
19	ซื้อที่ดินเปล่า	3	1.00	-	-	2	0.67	5	0.54
20	ทำร้านซ่อมรถ	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
21	ซื้อรถสี่ล้อ	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11

หมายเหตุ : บางคนไม่ตอบ จำนวนคำตอบจึงไม่ครบ 300

ตารางที่ 24 : แหล่งเงินทุน

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ตอบ	148	49.34	45	15.00	165	55.00	358	39.78
2	ญาติพี่น้อง	93	31.00	27	9.00	28	9.33	148	16.44
3	นายทุน/นายจ้าง	25	8.33	41	13.67	7	2.33	73	8.11
4	ธนาคารพาณิชย์	14	4.67	15	5.00	13	4.33	42	4.67
5	ธกส.	7	2.33	99	33.00	34	11.34	140	15.56
6	อื่น ๆ	13	4.33	73	24.33	53	17.67	139	15.44

ส่วนที่ 2 : ผลกระทบ / การปรับตัว / และการจัดการกับปัญหา

ตารางที่ 25 : ภาวะการจ้างงานและการปรับตัว (การปรับตัวตอบได้หลายข้อ ผู้ที่ไม่แต่งงานตอบเกี่ยวกับการปรับตัวด้วย)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่แต่งงาน	269	89.67	157	52.33	18	6.00	444	49.33
2	แต่งงาน	31	10.33	143	47.67	282	94.00	456	50.67
	การปรับตัว								
1	หางานใหม่	38	12.67	120	40.00	267	89.00	425	47.22
2	ฝึกอาชีพใหม่	6	2.00	24	8.00	115	38.33	145	16.11
3	ยอมรับค่าจ้างลดลง	32	10.67	16	5.33	32	10.67	80	8.89
4	อื่น ๆ	47	15.67	29	9.67	11	3.67	87	9.67

หมายเหตุ : ผู้ถูกเลิกจ้างที่ตอบว่าไม่แต่งงาน หมายความว่า ยังทำงานอื่นที่พอมีรายได้

ตารางที่ 26 : รายได้ของครอบครัวและการปรับตัว (การปรับตัวตอบได้หลายข้อ คนรายได้เท่าเดิมตอบเกี่ยวกับการปรับตัวด้วย)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	รายได้เท่าเดิม	107	35.67	93	31.00	19	6.33	219	24.33
2	รายได้ลดลง	185	61.67	200	66.67	281	93.67	666	74.00
3	รายได้เพิ่มขึ้น	8	2.66	7	2.33	-	-	15	1.67
	การปรับตัว								
1	ทำงานเพิ่ม	42	14.00	64	21.33	69	23.00	175	19.44
2	ประหยัด	166	55.33	186	62.00	225	75.00	577	64.11
3	หาแหล่งเงินกู้	18	6.00	32	10.67	24	8.00	74	8.22
4	ขายทรัพย์สิน	10	3.33	3	1.00	14	4.67	27	3.00
5	อื่น ๆ	16	5.33	18	6.00	32	10.67	66	7.33

ตารางที่ 27 : รายจ่ายของครอบครัวและการปรับตัว (การปรับตัวตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	เท่าเดิม	114	38.00	90	30.00	99	33.00	303	33.67
2	ลดลง	49	16.33	61	20.33	117	39.00	227	25.22
3	เพิ่มขึ้น	137	45.67	149	49.67	84	28.00	370	41.11
	การปรับตัว								
1	ตัดรายจ่ายลง	191	63.67	199	66.33	223	74.33	613	68.11
2	หาแหล่งเงินกู้	22	7.33	30	10.00	25	8.33	77	8.56
3	ประหยัดน้ำ ไฟ แก๊ส	62	20.67	41	13.67	68	22.67	171	19.00
4	งดการพนัน	15	5.00	23	7.67	24	8.00	62	6.89
5	งดเที่ยวเตร่	37	12.33	41	13.67	51	17.00	129	14.33
6	งดเหล้าบุหรี่	16	5.33	24	8.00	23	7.67	63	7.00
7	อื่น ๆ	18	6.00	1	0.33	20	6.67	39	4.33

ตารางที่ 28 : ทรัพย์สินของครอบครัวและการจัดการกับทรัพย์สิน (การจัดการทรัพย์สินตอบได้หลายข้อและบางรายไม่ตอบ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีทรัพย์สิน	145	48.34	18	6.00	86	28.67	249	27.67
2	มีเท่าเดิม	142	47.33	276	92.00	209	69.67	627	69.66
3	มีเพิ่มขึ้น	9	3.00	4	1.33	4	1.33	17	1.89
4	มีลดลง	4	1.33	2	0.67	1	0.33	7	0.78
	การจัดการกับทรัพย์สิน								
1	ขาย	15	5.00	7	2.33	16	5.33	38	4.22
2	จำนอง จำนำ	27	9.00	12	4.00	10	3.33	49	5.44
3	ยอมให้เจ้าหนี้ยึด	1	0.33	3	1.00	5	1.67	9	1.00
4	อื่น ๆ	7	2.33	32	10.67	12	4.00	51	5.67

ตารางที่ 29 : หนี้สินของครอบครัวและการจัดการกับปัญหาหนี้สิน (การจัดการกับปัญหาตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีหนี้สิน	169	56.34	46	15.33	143	47.67	358	39.78
2	มีหนี้สินเท่าเดิม	79	26.33	164	54.67	110	36.67	353	39.22
3	มีหนี้สินเพิ่มขึ้น	52	17.33	90	30.00	45	15.00	187	20.78
4	มีหนี้สินลดลง	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
	การจัดการกับปัญหา								
1	ขายทรัพย์สินใช้หนี้	11	3.67	11	3.67	15	5.00	37	4.11
2	จำนอง/จำนำ	39	13.00	20	6.67	14	4.67	73	8.11
3	ยอมให้ยึดทรัพย์สิน	5	1.67	4	1.33	7	2.33	16	1.78
4	ไม่ให้อุปถัมภ์เรียนต่อ	-	-	8	2.67	2	0.67	10	1.11
5	อื่น ๆ	2	0.67	25	8.33	33	11.00	60	6.67

ตารางที่ 30 : ผลกระทบต่อความเป็นอยู่โดยทั่วไปของครอบครัวและการปรับตัว
(ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	58	19.33	35	11.67	20	6.67	113	12.56
2	ได้รับผลกระทบ	242	80.67	265	88.33	280	93.33	787	87.44
	ผลกระทบ								
1	ลำบากขึ้น	166	55.33	238	79.33	212	70.67	616	68.44
2	ชีวิตเปลี่ยนแปลง	86	28.67	82	27.33	87	29.00	255	28.33
3	ติดต่อสังคมน้อยลง	24	8.00	28	9.33	50	16.67	102	11.33
4	อื่น ๆ	5	1.67	1	0.33	3	1.00	9	1.00
	การปรับตัว								
1	ลดค่าใช้จ่าย	139	46.33	146	48.67	148	49.33	433	48.11
2	ประหยัด	124	41.33	177	59.00	151	50.33	452	50.22
3	งดสิ่งฟุ่มเฟือย	76	25.33	82	27.33	117	39.00	275	30.56
4	อื่น ๆ	14	4.67	16	5.33	5	1.67	35	3.89

ตารางที่ 31 : ผลกระทบต่อการศึกษาของบุตรและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีผลกระทบ	241	80.33	204	68.00	236	78.67	681	75.67
2	มีผลกระทบ	59	19.67	96	32.00	64	21.33	219	24.33
	ผลกระทบ								
1	ผลการเรียนต่ำลง	4	1.33	9	3.00	9	3.00	22	2.44
2	ขาดเรียนบ่อย	7	2.33	19	6.33	17	5.67	43	4.78
3	ขาดอุปกรณ์การเรียน	28	9.33	46	15.33	38	12.67	112	12.44
4	ติดค้างค่าเล่าเรียน	20	6.67	13	4.33	13	4.33	46	5.11
5	อื่น ๆ	9	3.00	10	3.33	8	2.67	27	3.00
	การปรับตัว								
1	ย้ายที่เรียน	4	1.33	5	1.67	4	1.33	13	1.44
2	ให้ออกจากโรงเรียน	6	2.00	14	4.67	15	5.00	35	3.89
3	งดเรียนพิเศษ	8	2.67	3	1.00	11	3.67	22	2.44
4	งดซื้ออุปกรณ์	16	5.33	33	11.00	23	7.67	72	8.00
5	อื่น ๆ	18	6.00	25	8.33	15	5.00	58	6.44

ตารางที่ 32 : ผลกระทบด้านสุขภาพอนามัยและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่มีผลกระทบ	131	43.67	103	34.33	128	42.67	362	40.22
2	มีผลกระทบ	169	56.33	197	65.67	172	57.33	538	59.78
	ผลกระทบ								
1	เจ็บป่วยบ่อยขึ้น	36	12.00	95	31.67	46	15.33	177	19.67
2	โรคประจำตัวกำเริบ	16	5.33	38	12.67	23	7.67	77	8.56
3	สุขภาพจิตไม่ดี	129	43.00	99	33.00	77	25.67	305	33.89
4	น้ำหนักลด	15	5.00	13	4.33	67	22.33	95	10.56
	การปรับตัว								
1	ดูแลตัวเองไม่ให้เจ็บป่วย	78	26.00	122	40.67	121	40.33	321	35.67
2	ปล่อยให้หายเอง	45	15.00	17	5.67	25	8.33	87	9.67
3	ซื้อยามากินเอง	48	16.00	45	15.00	41	13.67	134	14.89
4	อื่น ๆ	31	10.33	64	21.33	64	21.33	159	17.67

ตารางที่ 33 : ผลกระทบด้านความวิตกกังวลและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	201	67.00	56	18.67	54	18.00	311	34.56
2	ได้รับผลกระทบ	99	33.00	244	81.33	246	82.00	589	65.44
	ผลกระทบ								
1	ความเครียดสูง	89	29.67	130	43.33	113	37.67	332	36.89
2	นอนไม่หลับ	81	27.00	110	36.67	88	29.33	279	31.00
3	หงุดหงิด	15	5.00	124	41.33	91	30.33	230	25.56
4	โมโหง่าย	4	1.33	9	3.00	17	5.67	30	3.33
5	อยากทำร้ายตัวเอง	10	3.33	-	-	6	2.00	16	1.78
6	อื่น ๆ	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
	วิธีการปรับตัว								
1	ปรึกษาเพื่อน ญาติ	99	33.00	59	19.67	207	69.00	365	40.56
2	ปรึกษาพระ หมอคุณ	8	2.67	15	5.00	8	2.67	31	3.44
3	ดื่มเหล้า สูบบุหรี่	17	5.67	12	4.00	16	5.33	45	5.00
4	เลี้ยงโชคหอยเบอรี่	43	14.33	26	8.67	38	12.67	107	11.89
5	อื่น ๆ	62	20.67	27	9.00	27	9.00	116	12.89

ตารางที่ 34 : ผลกระทบด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ได้รับผลกระทบ	129	43.00	135	45.00	134	44.67	398	44.22
2	ไม่ได้รับผลกระทบ	171	57.00	166	55.00	166	55.33	502	55.78
	ผลกระทบ								
1	เปลี่ยนไปในทางไม่ดี	22	7.33	25	8.33	27	9.00	74	8.22
2	ขัดแย้งมากขึ้น	38	12.67	36	12.00	37	12.33	111	12.33
3	เข้าใจกันมากขึ้น	60	20.00	72	24.00	73	24.33	205	22.78
4	อื่น ๆ	10	3.33	10	3.33	7	2.33	27	3.00
	การปรับตัว								
1	พยายามให้กำลังใจกัน	46	15.33	77	25.67	58	19.33	181	20.11
2	หลีกเลี่ยงความขัด	39	13.00	65	21.67	36	12.00	140	15.56
3	แย้ง	31	10.33	51	17.00	38	12.67	120	13.33
4	ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	34	11.33	67	22.33	46	15.33	147	16.33
5	อดทนอดกลั้น	8	2.66	3	1.00	2	0.67	13	1.44
	อื่น ๆ								

ตารางที่ 35 : ผลกระทบด้านการพักผ่อนหย่อนใจและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คน จน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	192	64.00	142	47.33	177	59.00	511	56.78
2	ได้รับผลกระทบ	108	36.00	158	52.67	123	41.00	389	43.22
	ผลกระทบ								
1	มีโอกาสปักผ่อนหย่อนใจลดลง	98	32.67	69	23.00	102	34.00	269	29.89
2	มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น	14	4.67	43	14.33	52	17.33	109	12.11
3	อื่น ๆ	9	3.00	5	1.67	6	2.00	20	2.22
	การปรับตัว								
1	เลือกสถานที่ใช้เงินน้อย	35	11.67	27	9.00	30	10.00	92	0.22
2	งดพักผ่อนนอกบ้าน	77	25.67	57	19.00	66	22.00	200	22.22
3	งดดูภาพยนตร์	26	8.67	28	9.33	41	13.67	95	10.56
4	ตัดรายจ่ายในการพักผ่อนลง	74	24.67	84	28.00	91	30.33	249	27.67
5	อื่น ๆ	25	8.33	29	9.67	23	7.67	77	8.56

หมายเหตุ : ผู้ที่พักผ่อนมากขึ้น เนื่องจาก มีเวลาว่างมากขึ้นจากการไม่ได้ทำงาน หรือทำงาน
ไม่เต็มเวลา

ตารางที่ 36 : ผลกระทบด้านการใช้เวลาว่างของครอบครัวและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	120	40.00	119	39.67	82	27.33	321	35.67
2	ได้รับผลกระทบ	180	60.00	181	60.33	218	72.67	579	64.33
	ผลกระทบ								
1	เวลาว่างเพิ่มมากขึ้น	54	18.00	70	23.33	136	45.33	260	28.89
2	เวลาว่างลดลง	49	16.33	52	17.33	38	12.67	139	15.44
3	ไม่มีเวลาว่างเลย	68	22.67	60	20.00	52	17.33	180	20.00
4	อื่นๆ	9	3.00	3	1.00	2	0.67	14	1.56
	การปรับตัว								
1	รับงานพิเศษมาทำที่บ้าน	32	10.67	27	9.00	31	10.33	90	10.00
2	ทำสวนครัว	6	2.00	51	17.00	55	18.33	112	12.44
3	ไม่ปล่อยเวลาให้ว่าง	79	26.33	40	13.33	73	24.33	192	21.33
4	อื่นๆ	39	13.00	60	20.00	61	20.33	160	17.78

หมายเหตุ : ผู้มีเวลาว่างลดลง เนื่องจาก ต้องหางานทำเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 37 : ผลกระทบด้านการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	142	47.33	147	49.00	167	55.67	456	50.67
2	ได้รับผลกระทบ	158	52.67	153	51.00	133	44.33	444	49.33
	ผลกระทบ								
1	เข้าร่วมเพราะจำเป็น (ไม่เต็มใจ)	18	6.00	109	36.33	60	20.00	187	20.78
2	ไม่มีเวลาเข้าร่วม	114	38.00	34	11.33	68	22.67	216	24.00
3	อื่น ๆ	23	7.67	11	3.67	4	1.33	38	4.22
	การปรับตัว								
1	หลีกเลี่ยงการเข้าร่วม	46	15.33	4	1.33	25	8.33	75	8.33
2	เข้าร่วมเท่าที่จำเป็น	71	23.67	135	45.00	97	32.33	303	33.67
3	อื่น ๆ	21	7.00	15	5.00	9	3.00	45	5.00

หมายเหตุ : การไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเกิดจากความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อย หรือ ขาดทุนทรัพย์ ทางออกคือเข้าร่วมเฉพาะที่จำเป็น

ตารางที่ 38 : ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัยและการปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	278	92.67	292	97.33	267	89.00	837	93.00
2	ได้รับผลกระทบ	22	7.33	8	2.67	33	11.00	63	7.00
	ผลกระทบ								
1	ต้องย้ายที่อยู่อาศัย	12	4.00	4	1.33	27	9.00	43	4.78
2	ขายที่อยู่อาศัย	-	-	-	-	2	0.67	2	0.22
3	ปล่อยให้หลุดจำนอง	-	-	1	0.33	1	0.33	2	0.22
4	อื่น ๆ	10	3.33	4	1.33	3	1.00	17	1.89
	การปรับตัว								
1	ย้ายที่อยู่ใหม่	9	3.00	3	1.00	23	7.67	35	3.89
2	หาผู้อื่นมาอยู่อาศัยด้วย	-	-	-	-	4	1.33	4	0.44
3	ประกาศขายหรือจำนอง	-	-	4	1.33	2	0.67	6	0.67
4	อื่น ๆ	13	4.33	1	0.33	5	1.67	19	2.11

ตารางที่ 39 : ผลกระทบด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินของครอบครัวและ
การปรับตัว (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ได้รับผลกระทบ	225	75.00	265	88.33	254	84.67	744	82.67
2	ได้รับผลกระทบ	75	25.00	35	11.67	46	15.33	156	17.33
	ผลกระทบ								
1	มีปัญหาหาเสพติดในละแวกบ้าน	19	6.33	8	2.67	8	2.67	35	3.89
2	มีการลักขโมย	10	3.33	5	1.67	9	3.00	24	2.67
3	มีการถูกลอกหลวง	13	4.33	2	0.67	12	4.00	27	3.00
4	มีการทะเลาะวิวาท	24	8.00	6	2.00	21	7.00	51	5.67
5	มีการเล่นการพนัน	10	3.33	7	2.33	12	4.00	29	3.22
5	อื่น ๆ	13	4.33	8	2.67	2	0.67	23	2.56
	การปรับตัว								
1	ไม่สวมเครื่องประดับ	23	7.67	8	2.67	3	1.00	34	3.78
2	หลีกเลี่ยงการกลับบ้านดึก	17	5.67	3	1.00	10	3.33	30	3.33
3	สอดส่องดูแลสมาชิกของ ครอบครัวไม่ให้สร้างปัญหา	33	11.00	35	11.67	35	11.67	103	11.44
4	อื่น ๆ	22	7.33	10	3.33	10	3.33	42	4.67

ตารางที่ 40 : การรับรู้และการให้บริการด้านการจัดหางาน (ประเด็นที่ไม่พอใจอาจตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่าไม่มีบริการ	245	81.67	243	81.00	206	68.67	694	77.11
2	ทราบว่าไม่มีบริการ	55	18.33	57	19.00	94	31.33	206	22.89
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	24	8.00	6	2.00	64	21.33	94	10.44
2	หนังสือพิมพ์	7	2.33	5	1.67	4	1.33	16	1.78
3	โทรทัศน์	4	1.33	2	0.67	2	0.67	8	0.89
4	วิทยุ	-	-	1	0.33	1	0.33	2	0.22
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	-	-	2	0.67	2	0.22
6	คนรู้จัก	4	1.33	13	4.33	11	3.67	28	3.11
7	อื่น ๆ	16	5.33	30	10.00	10	3.33	56	6.22
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	51	17.00	49	16.33	91	30.33	191	21.22
2	พอใจการบริการ	17	5.67	27	9.00	56	18.67	100	11.11
3	ไม่พอใจการบริการ	34	11.33	22	7.33	35	11.67	91	10.11
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	ขั้นตอนมากเกินไป	7	2.33	9	3.00	14	4.67	30	3.33
2	ลักษณะงาน/ตำแหน่งงาน	15	5.00	7	2.33	11	3.67	33	3.67
3	ระยะเวลาการบริการ	9	3.00	5	1.67	10	3.33	24	2.67
4	รายได้จากงาน	8	2.67	10	3.33	8	2.67	26	2.89
5	การปฏิบัติงาน จนท.	6	2.00	4	1.33	11	3.67	21	2.33
6	อื่น ๆ	5	1.67	4	1.33	8	2.67	17	1.89

ตารางที่ 41 : การรับรู้และใช้บริการด้านเงินกู้ยืม (ประเด็นที่ไม่พอใจจากตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน	ร้อยละ	คนจน	ร้อยละ	ผู้ถูก	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
-----	--------	------	--------	------	--------	--------	--------	-----	--------

		เมือง		ชนบท		เลิกจ้าง		ทั้งสิ้น	
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่าไม่มีบริการ	176	58.67	47	15.67	183	61.00	406	45.11
2	ทราบว่าไม่มีบริการ	124	41.33	253	84.33	117	39.00	494	54.89
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	45	15.00	206	68.67	83	27.67	334	37.11
2	หนังสือพิมพ์	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
3	โทรทัศน์	-	-	-	-	-	-	-	-
4	วิทยุ	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
6	คนรู้จัก	67	22.33	29	9.67	27	9.00	123	13.67
7	อื่น ๆ	12	4.00	18	6.00	4	1.34	34	3.78
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	122	40.67	248	82.67	115	38.33	485	53.89
2	พอใจการบริการ	57	19.00	86	28.67	57	19.00	200	22.22
3	ไม่พอใจการบริการ	65	21.67	162	54.00	58	19.33	285	31.67
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	ต้องเสียดอกเบี้ย	50	16.67	129	43.00	45	5.00	224	24.89
2	ระยะเวลาผ่อนสั้นเกินไป	12	4.00	54	18.00	15	5.00	81	9.00
3	วงเงินที่ให้กู้ยืมมีน้อย	12	4.00	18	6.00	10	3.33	40	4.44
4	ขั้นตอนในการกู้มาก	11	3.67	23	7.67	6	2.00	40	4.44
5	เจ้าหน้าที่บริการไม่ดี	5	1.67	3	1.00	-	-	8	0.89
6	เสียเวลาในการยื่นเรื่อง	7	2.33	17	5.67	4	1.33	28	3.11
7	อื่น ๆ	17	5.67	4	4.33	9	3.00	39	4.33

ตารางที่ 42 : การรับรู้และการใช้บริการด้านการปรึกษาแนะนำ (ประเด็นที่ไม่พอใจอาจตอบได้

หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่ามึบริการ	245	81.67	251	83.67	255	85.00	751	83.44
2	ทราบว่ามึบริการ	55	18.33	49	16.33	45	15.00	149	16.56
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	27	9.00	25	8.33	26	8.67	78	8.67
2	หนังสือพิมพ์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
3	โทรทัศน์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
4	วิทยุ	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
6	คนรู้จัก	25	8.33	19	6.33	18	6.00	62	6.89
7	อื่น ๆ	3	1.00	1	0.33	1	0.33	5	0.56
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	50	16.67	46	15.33	45	15.00	141	15.67
2	พอใจการบริการ	36	12.00	30	10.00	25	8.33	91	10.11
3	ไม่พอใจการบริการ	14	4.67	15	5.00	20	6.67	49	5.44
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	จนท.ขาดความชำนาญ	-	-	4	1.33	2	0.67	6	0.67
2	บริการมีน้อย	6	2.00	6	2.00	8	2.67	20	2.22
3	ติดต่อยาก	1	0.33	10	3.33	6	2.00	17	1.89
4	ให้เวลาจำกัด	3	1.00	7	2.33	8	2.67	18	2.00
5	เสียเวลาในการบริการ	5	1.67	5	1.67	3	1.00	13	1.44
6	อื่น ๆ	3	1.00	3	1.00	-	-	6	0.67

ตารางที่ 43 : การรับรู้และการใช้บริการด้านการศึกษา (ประเด็นที่ไม่พอใจอาจตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่ามีการ	231	77.00	136	45.33	161	53.67	528	58.67
2	ทราบว่ามีการ	69	23.00	164	54.67	139	46.33	372	41.33
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	51	17.00	131	43.67	105	35.00	287	31.89
2	หนังสือพิมพ์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
3	โทรทัศน์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
4	วิทยุ	-	-	2	0.67	-	-	2	0.22
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
6	คนรู้จัก	18	6.00	27	9.00	34	11.33	79	8.78
7	อื่น ๆ	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	68	22.67	161	53.67	131	43.67	360	40.00
2	พอใจการบริการ	55	18.33	136	45.33	112	37.33	303	33.67
3	ไม่พอใจการบริการ	13	4.33	24	8.00	19	6.33	56	6.22
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	มีผู้ใช้บริการมาก	5	1.67	6	2.00	3	1.00	14	1.56
2	อุปกรณ์ที่ให้ไม่มีคุณภาพ	2	0.67	8	2.67	-	-	10	1.11
3	ขั้นตอนมาก	1	0.33	5	1.67	4	1.33	10	1.11
4	ให้ทุนจำนวนน้อยไป	5	1.67	14	4.67	9	3.00	28	3.11
5	อื่น ๆ	6	2.00	5	1.67	4	1.33	15	1.67

ตารางที่ 44 : การรับรู้และใช้บริการด้านการฝึกอบรมอาชีพ (ประเด็นที่ไม่พอใจอาจตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่ามึบริการ	272	90.67	264	88.00	266	88.67	802	89.11
2	ทราบว่ามึบริการ	28	9.33	36	12.00	34	11.33	98	10.89
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	19	6.33	32	10.67	28	9.33	79	
2	หนังสือพิมพ์	-	-	-	-	-	-	-	8.78
3	โทรทัศน์	2	0.67	-	-	-	-	2	-
4	วิทยุ	1	0.33	-	-	-	-	1	
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	-	-	-	-	-	0.22
6	คนรู้จัก	5	1.67	4	1.33	6	2.00	15	
7	อื่น ๆ	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
	การใช้บริการและความพอใจ								-
1	ไปรับบริการ	26	0.67	36	12.00	44	14.67	106	
2	พอใจการบริการ	18	6.00	27	9.00	29	9.67	74	1.67
3	ไม่พอใจการบริการ	8	2.67	15	5.00	15	5.00	38	
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								0.11
1	มีอาชีพให้เลือกน้อย	4	1.33	13	4.33	10	3.33	27	
2	ครูฝึกขาดประสบการณ์	-	-	2	0.67	2	0.67	4	
3	ใช้เวลานานเกินไป	4	1.33	4	1.33	-	-	8	11.78
4	มีผู้ฝึกอบรมมาก	-	-	4	1.33	-	-	4	
5	อื่น ๆ	4	1.33	1	0.33	3	1.00	8	8.22
									4.22
									3.00
									0.44

									0.89
									0.44
									0.89

ตารางที่ 45 : การรับรู้และการใช้บริการด้านที่พักอาศัย (ประเด็นที่ไม่พอใจบริการอาจตอบได้

หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่ามีการ	253	84.33	285	95.00	268	89.33	806	89.56
2	ทราบว่ามีการ	47	15.67	15	5.00	32	10.67	94	10.44
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	16	5.33	7	2.33	13	4.33	36	4.00
2	หนังสือพิมพ์	2	0.67	-	-	-	-	2	0.22
3	โทรทัศน์	2	0.67	1	0.33	-	-	3	0.33
4	วิทยุ	2	0.67	-	-	-	-	2	0.22
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	1	0.33	-	-	-	-	1	0.11
6	คนรู้จัก	22	7.33	7	2.33	17	5.67	46	5.11
7	อื่น ๆ	2	0.67	-	-	2	0.67	4	0.45
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	41	13.67	15	5.00	22	7.33	78	8.67
2	พอใจการบริการ	20	6.67	10	3.33	9	3.00	39	4.33
3	ไม่พอใจการบริการ	21	7.00	5	1.67	13	4.33	39	4.33
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	วงเงินกู้ยืมไม่เพียงพอ	3	1.00	3	1.00	2	0.67	8	0.89
2	ที่พักไม่เหมาะสม	11	3.67	2	0.67	7	2.33	20	2.22
3	ระยะเวลาผ่อนหนี้สั้น	2	0.67	2	0.67	1	0.33	5	0.56
4	อื่น ๆ	8	2.67	1	0.33	4	1.33	13	1.44

ตารางที่ 46 : การรับรู้และการใช้บริการด้านอาหาร (ประเด็นที่ไม่พอใจบริการอาจตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่าไม่มีบริการ	222	74.00	246	82.00	258	86.00	726	80.67
2	ทราบว่าไม่มีบริการ	78	26.00	54	18.00	42	14.00	174	19.33
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	24	8.00	36	12.00	24	8.00	84	9.33
2	หนังสือพิมพ์	3	1.00	-	-	1	0.33	4	0.44
3	โทรทัศน์	4	1.33	1	0.33	1	0.33	6	0.67
4	วิทยุ	1	0.33	-	-	1	0.33	2	0.22
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	-	-	-	-	-	-	-	-
6	คนรู้จัก	27	9.00	16	5.33	8	2.67	51	5.67
7	อื่น ๆ	19	6.33	1	0.33	7	2.34	27	3.00
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ไปรับบริการ	75	25.00	49	16.33	40	13.33	164	18.22
2	พอใจการบริการ	37	12.33	26	8.67	19	6.33	82	9.11
3	ไม่พอใจการบริการ	38	12.67	23	7.67	21	7.00	82	9.11
	ประเด็นที่ไม่พอใจ								
1	คุณภาพของอาหาร	14	4.67	8	2.67	10	3.33	32	3.56
2	ราคา	9	3.00	10	3.33	10	3.33	29	3.22
3	รสชาติของอาหาร	8	2.67	2	0.67	8	2.67	18	2.00
4	ต้องแย่งกันซื้อ	20	6.67	2	0.67	6	2.00	28	3.11
5	ความสะดวก	9	3.00	1	0.33	5	1.67	15	1.67
6	สถานที่บริการคับแคบ	9	3.00	6	2.00	4	1.33	19	2.11
7	อื่น ๆ	9	3.00	2	0.67	2	0.67	13	1.44

หมายเหตุ : บริการอาหารหมายถึงบริการที่จัดโดยสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ และการจำหน่ายอาหารราคาถูกทั่วไปเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ

ตารางที่ 47 : การรับรู้และการใช้บริการด้านสุขภาพอนามัย (ประเด็นที่ไม่พอใจบริการอาจตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คน จน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบว่าไม่มีบริการ	71	23.67	14	4.67	81	27.00	166	18.44
2	ทราบว่าไม่มีบริการ	229	76.33	286	95.33	219	73.00	734	81.56
	ทราบจาก								
1	หน่วยงานของรัฐ	174	58.00	268	89.33	160		602	66.89
2	หนังสือพิมพ์	1	0.33	-	-	-	53.33	1	0.11
3	โทรทัศน์	-	-	2	0.67	2	-	4	0.45
4	วิทยุ	-	-	1	0.33	1		2	0.22
5	แผ่นพับ/โปสเตอร์	1	0.33	-	-	3	0.67	4	0.45
6	คนรู้จัก	44	14.67	13	4.33	46		103	11.44
7	อื่นๆ	9	3.00	2	0.67	7	0.33	18	2.00
	การใช้บริการและความพอใจ								
1	ใจ	221	73.67	281	93.67	219	1.00	721	80.11
2	ไปรับบริการ	163	54.33	204	68.00	154		521	57.89
3	พอใจการบริการ	56	18.67	77	25.67	65	15.33	198	22.00
	ไม่พอใจการบริการ						2.33		
1	ประเด็นที่ไม่พอใจ	22	7.33	44	14.67	36		102	11.33
2	บริการน้อย	9	1.33	17	5.67	9		30	3.33
3	ไม่เชื่อมั่นการให้บริการ	6	2.00	10	3.33	9	73.00	25	2.78
4	ไม่เชื่อถือคุณภาพของยา	13	4.33	12	4.00	16		41	4.56
5	สถานที่เข้าถึงยาก	27	9.00	17	5.67	21	51.33	65	7.22
	อื่นๆ						21.67		
							12.00		
							3.00		

							3.00		
							5.33		
							7.00		

ตารางที่ 48 : บริการของรัฐและเอกชนสามารถตอบสนองและแก้ปัญหาได้เพียงใด

ที่	รายการ	คนจนเมือง	ร้อยละ	คนจนชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูกเลิกจ้าง	ร้อยละ	รวมทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่เคยใช้/ไม่รู้จัก	55	18.33	20	6.67	30	10.00	105	11.67
2	เคยใช้บริการ	245	81.67	280	93.33	270	90.00	795	88.33
	ผลการใช้บริการ								
1	ตอบสนองได้ดีมาก	24	8.00	31	10.33	27	9.00	82	9.11
2	ตอบสนองได้พอสมควร	204	68.00	243	81.00	221	73.67	668	74.22
3	ไม่ตอบสนองเลย	17	5.67	6	2.00	22	7.33	45	5.00

ตารางที่ 49 : ความต้องการเร่งด่วนของคนจนและคนถูกเลิกจ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	หางานให้ทำ	125	41.67	115	38.33	248	82.67	488	54.00
2	หาแหล่งเงินกู้ให้	105	35.00	114	48.00	100	33.33	349	38.78
3	บริการสุขภาพอนามัย	52	17.33	13	4.33	50	16.67	115	12.78
4	ส่งเสริมการเกษตรที่ทำกิน	8	2.67	98	32.67	5	1.67	111	12.33
5	จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค	23	7.67	60	20.00	24	8.00	107	11.89
6	จัดหาซีพีเสริม	35	11.67	48	16.00	24	8.00	107	11.89
7	ลดราคาสินค้า	81	27.00	9	3.00	11	3.67	101	11.22
8	ให้ทุนการศึกษา	26	8.67	15	5.00	31	10.33	72	8.00
9	ยืดเวลาชำระหนี้	-	-	69	23.00	-	-	69	7.67
10	จัดหาที่อยู่อาศัย	34	11.33	14	4.67	-	-	48	5.33
11	เพิ่มค่าจ้างแรงงาน	20	6.67	12	4.00	-	-	32	3.56
12	ให้รัฐเร่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจ	21	7.00	3	1.00	7	2.33	31	3.44
13	ให้รัฐดูแลความปลอดภัย	17	5.67	-	-	-	-	17	1.89
14	พัฒนาถนน	-	-	8	2.67	8	2.67	16	1.78
15	จัดสวัสดิการให้	-	-	-	-	14	4.67	14	1.56
16	ให้เงินแบบให้เปล่า	-	-	12	4.00	-	-	12	1.33
17	ให้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ	-	-	-	-	11	3.67	11	1.22
18	ช่วยค่ารักษาพยาบาล	-	-	-	-	6	2.00	6	0.67
19	ให้คำปรึกษาแนะนำ	-	-	-	-	4	1.33	4	0.44
20	จัดหาโทรศัพท์ให้	-	-	-	-	4	1.33	4	0.44
21	อื่น ๆ	-	-	-	-	6	2.00	6	0.67

ตารางที่ 50 : ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่จะทำให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ไม่ทราบ	30	10.00	57	19.00	38	12.67	125	13.89
2	การได้รับข้อมูลข่าวสาร ที่ถูกต้องรวดเร็ว	20	6.67	52	17.33	57	19.00	129	14.33
3	การส่งเสริมอาชีพ	56	18.67	163	54.33	129	43.00	348	38.67
4	ทุนประกอบอาชีพ	84	28.00	118	39.33	99	33.00	301	33.44
5	การยอมรับสภาพและการ ปรับตัว	155	56.67	79	26.33	77	25.67	311	34.56
6	อื่น ๆ	13	4.33	13	4.33	9	3.00	35	3.89

ตารางที่ 51 : แนวทางการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ดีที่สุดในทัศนะของคนจนและผู้ถูกเลิกจ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

ที่	รายการ	คนจน เมือง	ร้อยละ	คนจน ชนบท	ร้อยละ	ผู้ถูก เลิกจ้าง	ร้อยละ	รวม ทั้งสิ้น	ร้อยละ
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	พึ่งตนเอง	134	44.67	86	28.67	128	42.67	348	38.67
2	ประหยัดและออม	148	49.33	111	37.00	101	33.67	360	40.00
3	ให้รัฐช่วยเหลือคนจน	96	32.00	180	60.00	135	45.00	411	45.67
4	หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือกัน	51	17.00	69	23.00	55	18.33	175	19.44
5	อื่น ๆ	7	2.33	6	2.00	7	2.33	20	2.22

ตารางที่ 53 : ความคิดเห็นอื่น ๆ ที่มีผู้เสนอแนะ (เสนอแนะไม่ครบทุกคน)

ที่	รายการ	คนจน	ร้อยละ	คนจน	ร้อยละ	ผู้ถูก	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
-----	--------	------	--------	------	--------	--------	--------	-----	--------

		เมือง		ชนบท		เลิกจ้าง		ทั้งสิ้น	
	รวม	300	100.00	300	100.00	300	100.00	900	100.00
1	ให้รัฐหางานให้ทำ	7	2.33	27	9.00	39	13.00	73	8.11
2	ให้รัฐดูแลคนจนอย่างจริงจัง	19	6.33	3	1.00	28	8.00	50	5.55
3	ให้รัฐแก้เศรษฐกิจอย่างจริงจัง	26	8.66	4	1.33	13	4.33	43	4.77
4	ให้มีเงินให้กู้ยืม	5	1.66	19	6.33	15	5.00	39	4.33
5	ส่งเสริมการเกษตรที่ทำกิน	-	-	16	5.33	11	3.66	27	3.00
6	ให้ ส.ส.มาดูแลประชาชน	-	-	12	4.00	7	2.33	19	2.11
7	ให้รัฐจริงจังเด็ดขาด	8	2.66	-	-	10	3.33	18	2.00
8	แจกเครื่องอุปโภคบริโภค	8	2.66	8	2.66	-	-	16	1.77
9	ให้มีอาชีพเสริม	-	-	-	-	11	3.66	11	1.22
10	ให้งานทำที่มั่นคง	2	0.66	-	-	4	1.33	6	0.66
11	จัดคลองส่งน้ำให้ทำกิน	-	-	5	1.66	-	-	5	0.55
12	ปราบปรามอาชญากรรม	5	1.66	-	-	-	-	5	0.55
13	ดูแลสุขภาพอนามัย	-	-	3	1.00	-	-	3	0.33
14	พัฒนาถนนหนทาง	-	-	3	1.00	-	-	3	0.33
15	เปลี่ยนรัฐบาลลดคอร์รัปชัน	3	1.00	-	-	-	-	3	0.33
16	ให้เงินปลอดดอกเบี้ย	-	-	-	-	3	1.00	3	0.33
17	ให้การศึกษาถึงระดับมัธยม	-	-	2	0.66	-	-	2	0.22
18	สงเคราะห์คนชรา	-	-	2	0.66	-	-	2	0.22
19	รัฐปลดหนี้สินให้	-	-	2	0.66	-	-	2	0.22
20	ลดราคาสินค้า	2	0.66	-	-	-	-	2	0.22
21	เพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ	2	0.66	-	-	-	-	2	0.22
22	เลี้ยงอาหารที่จัดหางาน	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
23	ส่งเสริมอาชีพผู้ด้อยงาน	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
24	ขยายจำนวนข้าราชการ	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
25	ริบทรัพย์ปราบคอร์รัปชัน	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
26	ทุกฝ่ายร่วมมือกัน	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
27	ให้ทุนการศึกษานูต	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
28	แก้ปัญหาฝนแล้ง สร้างงาน	-	-	-	-	2	0.66	2	0.22
29	สนับสนุนผ้าป่าหลวงตาบัว	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
30	รวมกลุ่มต่อสู้เพื่อการตลาด	-	-	1	0.33	-	-	1	0.11
31	ให้กู้ยืมเงินปลูกบ้าน	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
32	ลดภาษี	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
33	จัดงานวันหยุด	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11
34	ลดค่ารักษาพยาบาล	-	-	-	-	1	0.33	1	0.11

เอกสารอ้างอิง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. “คนจน” ในประเทศไทย : ทศวรรษ 2530 (2530 - 2540) ใน **คนจนในภาวะวิกฤต**. ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , กรุงเทพมหานคร. 2541.

กวี เพ็งศรี , ว่าที่ร้อยโท. **การศึกษาปัญหาหนี้สินบุคลากรสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ**. เอกสารอัดสำเนา , 2541.

กระทรวงมหาดไทย. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์**. โรงพิมพ์บริษัททรงสิทธิ์วรรณ จำกัด , กรุงเทพมหานคร. 2541.

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. **แผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงาน**. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม , 2541.

----- . **แนวทางและกลยุทธการแก้ปัญหาผู้หลุดจากกลไกทาง**

สังคมของประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (2540 - 2544)
เอกสารอัดสำเนา. 2539.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. **คู่มือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง**. โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น , กรุงเทพมหานคร. 2541.

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. **ข้อมูลเพิ่มเติม : รายงานผลการดำเนินงานตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ**. เอกสารอัดสำเนา , 2541.

กฤษฎา บุญชัย. “ความยากจนในชนบท” ใน **คนจนในภาวะวิกฤต**. อ้างแล้ว.

คณะกรรมการพัฒนาชนบทและกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค. กชช.2ค. ฉบับประจำหมู่บ้าน **แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ปี 2537**. กรุงเทพมหานคร , หจก.เพิ่มเสริมกิจ.2537.

คณะทำงานเฉพาะกิจบริหารจัดการข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาล **จังหวัดศรีสะเกษ. ข้อมูลผู้ถูกเลิกจ้างจังหวัดศรีสะเกษ**. จังหวัดศรีสะเกษ. 2541.

ชนินทร์ เจริญกุล และวัฒนา ธรรมบริสุทธิ์. รายงานการศึกษาผลกระทบด้านวิกฤตเศรษฐกิจต่อผู้ยากไร้ในชนบท (ไม่ระบุปีที่รายงาน)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และศิริพร ยอดกมลศาสตร์. รายงานการศึกษาสถานภาพคนจนในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ. ใน **คนจนในภาวะวิกฤต**. อ่างแล้ว

บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. รายงานการศึกษาเรื่อง “เสียงร้องของกรรมกรตกงาน” ในวารสารของมูลนิธิอารมณ์ พงพจน์ ฉบับเดือนเมษายน 2541.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. คนจนเมืองในทศวรรษ 2530. ใน **คนจนในภาวะวิกฤต**. อ่างแล้ว

พิทักษ์สิทธิ ฉายะภูติ และคณะ. การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่จนตกงาน และครัวเรือนที่มีคนตกงานเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน **คนจนในภาวะวิกฤต**. อ่างแล้ว

เมธี ครองแก้ว. สิทธิมนุษยชน ความยากจน และนโยบายของรัฐในประเทศไทย. บทความอัดสำเนา , ตุลาคม 2541.

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. การฟื้นฟูสังคม - เศรษฐกิจไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2541 เรื่อง จากวิกฤตสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน , 11 - 13 ธันวาคม 2541 , ชลบุรี

สมพร เทพสิทธิ์า. วิกฤตความจนในสังคมไทย. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร. 2541.

สำนักพัฒนาชุมชนเมือง. รายงานเบื้องต้นผลการวิจัยเรื่องคนจนเมือง. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม , 2541

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. สรุปผลสัมมนาวิกฤตเศรษฐกิจกับแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมผู้รับงานไปทำที่บ้าน ใน วารสารแรงงานนอกระบบ ฉบับที่ 2 ปีที่ 1 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2541).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.**
ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2540).

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ. **โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย จังหวัด**
ศรีสะเกษ. จังหวัดศรีสะเกษ เอกสารอัดสำเนา.2541.

สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดศรีสะเกษ. **สรุปผลการดำเนินงานตามแผน**
ปฏิบัติ การบรรเทาปัญหาการว่างงาน จังหวัดศรีสะเกษ. จังหวัดศรีสะเกษ.
ศรีสะเกษการพิมพ์, 2541.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ , สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **สมุดรายงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ ฉบับ**
พ.ศ.2540 กรุงเทพมหานคร. 2540.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. **มติการประชุมคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ครั้งที่**
1/2541 , ครั้งที่ 2/2541 , ครั้งที่ 3/2541 และ ครั้งที่ 1/2542 . เอกสารอัดสำเนา

อคิน ระพีพัฒน์ และคณะ. **รายงานการศึกษาและประเมินผลโครงการพัฒนาสภาพ**
แวดล้อมชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร. 2541.

รายนามผู้ให้ความคิดเห็นเป็นรายบุคคล

กรุงเทพมหานคร

1. นางสาวศรีสว้าง	พั่ววงศ์แพทย์	วุฒิสมาชิก
2. นางมัลลิกา	คุณวัฒน์	ที่ปรึกษาวิชาการแรงงาน 10
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

จังหวัดขอนแก่น

1. นายเสริมศักดิ์	พงษ์พาณิชย์	ผู้ว่าราชการจังหวัด
2. นายพูน	วรเวทย์พิศิษฐ์	พัฒนาการจังหวัด
3. นายทวิช	เหรียญทอง	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์จังหวัด

จังหวัดศรีสะเกษ

1. นายพจน์	ใจมั่น	ผู้ว่าราชการจังหวัด
2. นายบุญสอด	วิเชียรสรรค์	รองผู้ว่าราชการจังหวัด
3. นายเบญจพล	เปรมปรีดา	หัวหน้าฝ่ายแผนงานและโครงการ
สำนักงานจังหวัด

ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการ - กรุงเทพมหานคร (กลุ่มที่ 1)

1. นางมัลลิกา	คุณวัฒน์	ที่ปรึกษาวิชาการแรงงาน 10 กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
2. นายประพัฒน์	หงษ์ทอง	รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์
3. นางชนิษฐา	เทวินทรักติ	ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ กรมประชาสัมพันธ์
4. นางพิรุฬห์	มฤคทัต	ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดหางาน กรมการจัดหางาน
5. นางสาวอารียา	โรจน์วิถิ	ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
6. นางวิสา	เบญจมะโน	ผู้อำนวยการกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสัมพันธ์
7. นางเยาวนุช	แสงยนต์	ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน กรมการจัดหางาน
8. นางมรียา	เสวีวัลย์สถิตย์	ผู้อำนวยการสำนักจัดหางานกรุงเทพมหานคร กรมการจัดหางาน
9. นางสาวรุจิระ	นพจัญศรี	เจ้าหน้าที่บริหารแรงงาน 8 กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
10. นางสุชาดา	สนามชวด	เจ้าหน้าที่บริหารแรงงาน 7 กรมการจัดหางาน
11. นายสามารถชาย	จอมวิญญา	เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสัมพันธ์ 6 กรมประชาสัมพันธ์
12. นางรัตนา	จุฑะภักดี	เจ้าหน้าที่วิชาการ 6 กรมการจัดหางาน
13. นางวัฒนา	มังคะดานะรา	นักสังคมสงเคราะห์ 5 กรมประชาสัมพันธ์

ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการ - กรุงเทพมหานคร (กลุ่มที่ 2)

1. ดร.ภิรมย์	จันถาวร	รองเลขาธิการสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
2. คุณศิริพันธ์	ปฏิมานุเกษม	มูลนิธิ Y.M.C.A.
3. คุณปรีดา	คงแป้น	ผู้จัดการมูลนิธิชุมชนเมือง
4. คุณนาถฤดี	นาครวจา	มูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนา
5. คุณอังคณา	ธรรธราทอง	หัวหน้าส่วนพัฒนาอาชีพและธุรกิจชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ
6. คุณสมโภชน์	จุฑะโยธิน	ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์
7. คุณอุบล	หลิมสกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์
8. คุณมรกต	สิงหะเชนทร์	นักวิชาการ 8 กรมประชาสงเคราะห์
9. คุณปรีดา	วรินทร์เวช	หัวหน้างานบริหารทั่วไป สำนักงานธรรมาสงเคราะห์
10. คุณกล้าณรงค์	รัตนวิจิตร	หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการและการสังคมสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร

(ได้เชิญองค์การเอกชนอื่น 4 แห่ง แต่แจ้งขัดข้องไม่สามารถมาร่วมสนทนากลุ่มได้)

ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการ - จังหวัดขอนแก่น

1. นายเกษม	กองกุล	สวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัด
2. นายสาย	เตรียมไธสง	สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด
3. นายสมิต	ชาญประเสริฐ	ผู้ช่วยพัฒนาการจังหวัด
4. นางสุจิตรา	สุวรรณรงค์	ประกันสังคมจังหวัด
5. นายวิชิต	แสนเมือง	แรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด
6. นางสาวทิพวรรณ	จันทร์ชนะ	สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด
7. นายธนิต	นุ่มน้อย	จัดหางานจังหวัด
8. นางสาวจวีรัตน์	กุลตั้งวัฒนา	สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัด
9. นายศุภชัย	ลีเขาสูง	สำนักงานปกครองจังหวัด
10. นางวราภรณ์	ประสาทกุล	สวัสดิการสังคม เทศบาลนคร
11. นายจินตามณี	เย็นสวัสดิ์	ประธานกองทุนอีสานรวมใจ อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น

ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาฝ่ายผู้ให้บริการ - จังหวัดศรีสะเกษ

1. แรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด
2. จัดหางานจังหวัด
3. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานจังหวัด
4. นักสังคมสงเคราะห์ สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัด
5. นักวิชาการชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
6. นักวิชาการประกันสังคม สำนักงานประกันสังคมจังหวัด
7. เจ้าหน้าที่แรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด